

Att känna sin målgrupp

Vad tänker du spontant på, bästa läsare, när du läser ordet *Riddarhuset*? De flesta av våra ättemedlemmar nämner historia och stipendier, men även ord som *adeln*, *adelskalendern* och *Arte et Marte* får många omnämnanden i den medlemsundersökning som Riddarhuset låtit genomföra.

Här är ytterligare några axplock ur undersökningen:

- Sju av tio ser positivt på Riddarhuset och dess verksamhet. Fyra procent är negativa.
- Drygt hälften av ättemedlemmarna är intresserade av släkthistoria (genealogi) men endast 14 procent släktforskar.
- De allra flesta tycker det är positivt att Riddarhuset främjar kultur och genealogi.
- Yngre kvinnor har störst intresse för den egna ättens historia medan yngre män vet mest om släktforskningsarbetet (genealogin).
- Äldre män är mest nöjda med Riddarhuset totalt sett.
- Vanligast är att man vill veta mer om Riddarhusets kulturverksamhet.
- Hälften av medlemmarna vill få nyhetsbrev via e-post någon/några gånger per år för att ta del av Riddarhusets verksamhet.
- Nästan hälften har besökt hemsidan det senaste året.
- Hälften svarar att de tycker att Riddarhuset kommunicerar väl med sina ättemedlemmar.

Riddarhuset har en strävan att öppna sig mot omvärlden, med visionen om *att vara en viktig kunskapskälla i berättelsen om Sverige genom att levandegöra Ridderskapet och adelns historiska arv*. Vad betyder det? Jo, vill vi spela någon roll i framtiden måste vi visa de kunskaper och kompetenser som rymms i organisationen Riddarhuset och dess palats, i form av genealogi och kultur. Tänk om exempelvis manusförfattare till spelfilmer och TV-serier skulle börja lyfta fram de fantastiska historier som döljer sig i arkiven. Då skulle kanske fler ättemedlemmar och allmänt historieintresserade få upp ögonen för den släktforskning som bedrivs i Riddarhuset.

Konsumtionen av nyheter och berättelser har förändrats i grunden under 2010-talet. Med smartphons intåg har det skrivna ordet fått ge plats för ord och rörlig bild. Poddar och Youtubeklipp är de främsta nyhetskällorna för dem som är under 25 år. Faktum är att förmågan att berätta är det som kännetecknar företag och organisationer som lyckas nå sina målgrupper. Det hjälper inte att ha fakta och resonemang på plats om det inte finns intresseväckande historier som ger liv åt framställningen.

En medlemsundersökning ligger rätt i tiden för att kansliet och direktionen ska kunna utveckla kommunikationen. I dag är delmålet att ättemedlemmarna ska få en ökad kännedom om vår verksamhet, framför allt om släktforskningen, för att på så sätt känna tillhörighet och engagemang. Med 28 000 potentiella släktforskare och historieberättare som ambassadörer kan vi sedan utveckla relationerna med fler grupper.

Hur och var kan du som ättemedlem möta Riddarhuset? Naturligtvis i Riddarhuspalatset, där den publika kulturverksamheten äger rum. Men också i digitala kanaler, där vi kan nå än fler. I dag når vi under en månad fler människor via Riddarhusets hemsida, Instagram, Facebook och e-post, än vad vi har besökare till palatset under ett år. Vi vill öka besökarantalet på vår hemsida, i dag 12 000 per månad, och få fler att kommunicera med oss på e-post i stället för med brev.

När det gäller andra målgrupper än medlemmar riktar vi in oss på allmänt historieintresserade och släktforskare. Under året har kanslipersonal deltagit i Släktforskardagarna i Halmstad och Historiedagarna i Borås. Vem vet, om några år kanske Almedalen får besök?

Erik von Hofsten, direktionsledamot med ansvar för kommunikation

Drottningens närmaste medarbetare

Möt grevinnan Anna Hamilton

EN DAG FÖR snart tre år sedan kom ett telefonsamtal som skulle sätta Anna Hamiltons yrkesliv på helt ny kurs. Chefen för drottning Silvias hovstat, Kirstine von Blixen-Finecke, skulle lämna posten som statsfru och man sökte en efterträdare.

– Det kändes överkligt att få frågan och jag blev naturligtvis både hedrad och stolt. Sedan följde en lång process på närmare ett halvår. Det var en period fylld av spänd förväntan, och så fick jag ju inte säga något till någon!

Nu har hon varit chef för drottningens kontor i två år och hon beskriver det som roligt, varierande, utmanande, med många resor och tidvis oregelbundna arbetstider. Som statsfru förväntas hon vara insatt i statsskick och förvaltning, politik och politiker, och på protokollet i stort. Det är en anorlunda domän än konstvärlden som hon känner så väl, efter sjutton år på Stockholms Auktionsverk (som för övrigt är världens äldsta, aktiva auktionshus, jämnårigt med Riddarhuspalatset som stod klart 1674).

Anna är glad över allt stöd och all vägledning som hon fått i det nya arbetet, det tar tid att bli varm i kläderna på en sådan här post. Men kanske sitter det ändå där i hennes DNA. Farfarsfar var förste hovmarskalk hos Gustav V och farfar var kammarherre.

– Jag tänker att de nog skulle varit stolta över mig, säger hon och ler.

Hovet är en mycket speciell värld. Även om Sverige har ett modernt kungahus är det samtidigt omgärdat av många traditioner och gamla ceremonier. På drottningens kontor arbetar fem personer: en sekreterare, tre hovdamer och en slottsmästare (som tar hand om lokaler, blomsterarrangemang och förberedelser inför representation). Förr bestod hovkretsen nästan uteslutande av adliga personer, i dag är det kompetens som är avgörande för anställning. Inom hovstaten

Hovdräkten syddes upp så snart hon fick fast anställning. Det är en på 1980-talet moderniserad variant av den av Gustav III introducerade hovdräkten i mörkblå sammet och gallerärmar. Den används vid de tillfällen då kungaparet är värdar och klädseln är högtidsdräkt. Mycket praktiskt, tycker Anna Hamilton.

finns människor med olika bakgrund, ofta från höga positioner inom den akademiska världen, försvarsmakten och statsförvaltningen. Det är en stimulerande miljö som innebär många möten med intressanta människor, berättar Anna Hamilton. Som statsfru måste hon vara alert och à jour med det mesta för att hålla jämna steg med Sveriges mycket aktiva kungapar.

– Jag är verkligen imponerad över kungaparets engagemang och betydelsefulla arbete för Sverige. Det är en enorm spännvidd mellan ena dagen ett besök på ett äldreboende och andra dagen ett tal i FN.

Drottningens hjärtefrågor är barns rättigheter genom välkända World Childhood Foundation, drogförebyggande arbete via organisationen Mentor och demensfrågor genom utbildningsverksamheten och arbetet kopplat till Silviahemmet. Samtliga är stiftelser som grundats av drottning Silvia.

– Drottningen är mycket uppmärksam och respekterad internationellt för sitt stora engagemang i svåra frågor som många inte är bekväma att prata om. Hon är både klok och insiktsfull och förstod på ett tidigt stadium att hon i kraft av sin position verkligen kan göra skillnad och påverka.

Anna Hamilton har arbetat i historiska miljöer och institutioner i hela sitt yrkesliv, bland annat på Riddarhusets kansli i fem år i början på 1990-talet. Under den tiden hade hon bland annat förmånen att arbeta med professorn i historia, nestorn Alf Åberg och den världsberömda fotografen Hans Hammar-skiöld i produktionen av boken *Riddarhuset*, som nyligen utgivits i uppdaterad utgåva.

Som ung tyckte hon att Riddarhuset var något gammaldags, även om hon blev mycket väl omhändertagen av de betydligt äldre damerna och herrarna som då arbetade på kansliet. I dag är hon tacksam för tiden i vad hon tycker är Stockholms absolut vackraste hus, bara att få vistas i sådana miljöer är ett privilegium, säger hon.

– Riddarhuset gör viktiga insatser inom många områden, inte bara genom vård av palatset och historiska dokument och föremål. Tänk bara på alla stipendier och understöd som delas ut varje år och som underlättar för många studerande och behövande ättemedlemmar.

Riddarhusets kärnvärden är att värna, vårda, förvalta – ord och handling som betyder mycket för Anna Hamilton, som menar att det är viktigt att känna sin historia för att förstå sin samtid.

– Vi människor är bara här en kort stund,

men dessa miljöer och historien bakom, vår historia, kan leva kvar så mycket längre, om vi tar hand om den.

Hon skruvar lite på sig när vi börjar prata om relationen till adelskapet, säger att sådant lätt kan uppfattas som pretentiöst.

– Jag är uppfostrad med gammaldags värderingar, att jag ska vara stolt över mitt namn och min familj men leva på egna meriter. Vad gäller adelskapet är jag mycket tacksam över att det finns så mycket nedtecknad historia om min släkt, det ger en känsla av sammanhang.

Anna Hamilton tycker sig se en historie- och kulturlöshet breda ut sig i Sverige, en utveckling som oroar henne. Historia och traditioner är viktiga grundbultar för att skapa identitet och trygghet.

– Ännu mer så nu, när vi har så många nyanlända i Sverige. Jag tror att det är viktigt för oss alla att se vad som gjort oss till det vi är i dag, för att vi ska kunna komma vidare och gå framåt tillsammans. ☞

Louise Ribbing

FOTO: STELLA PICTURES.

PERSONFAKTA

NAMN: Anna Hamilton, född Rudbeck.

FAMILJ: Maken Peter, döttrarna Gabriella och Louise.

SYSSELSÄTTNING: Statsfru, chef för drottningens hovstat.

BAKGRUND: Fil.kand. i konsthistoria, några år på auktionshuset Bukowskis och 17 år på Stockholms Auktionsverk, bland annat som informations- och marknadschef. Även guidat på Hallwylska museet och arbetat på riddarhuskansliet.

RUDBECK NR 282

Professorn i medicin och botanik vid Universitetet i Uppsala, Olof Rudbeck d.y. adlades 1719 av drottning Ulrika Eleonora och introducerades 1720 under nuvarande nr 1637. Ätten utgrenade sig i friherrliga ätten Rudbeck nr 282. Det var generalmajoren och lantmarskalken vid 1765 års riksdag, Thure Gustaf Rudbeck, som upphöjdes i friherrlig värdighet.

HAMILTON NR 86

De tre svenska ätterna Hamilton stammar från Skottland där deras förfäder är kända sedan 1296. Generalmajoren Malcolm Hamilton naturaliserades som adelsman i Sverige 1664. Han och brodern Hugo upphöjdes sedan i friherrlig värdighet 1689 och introducerades med namnet Hamilton af Hageby nr 99. Den yngre grenen av denna ätt utgrenade sig 1751 i grevliga ätten Hamilton genom att fältmarskalken, friherre Gustav David Hamilton af Hageby upphöjdes i grevlig värdighet av kung Adolf Fredrik och introducerades 1752 under nr 86.

Ätten Bernadotte 200 år på Sveriges tron

Statsråden vid den nye kungens bord 1818

MÖRNER, AF WETTERSTEDT, Lagerbring och Fleming. Skjöldebrand, Rosenblad, von Engeström och Cederström. Och Gyllenborg – som satte kungakronan på Karl XIV Johans huvud. Nio statsråd vid monarkens bord 1818. Vilka var de? Och vilken relation hade de till den nye regenten, som de tjänat redan under kronprinstiden?

Som rådgivare till Karl Johan var det inte dumt att kunna tala god franska. Och franska, det kunde *Adolf Göran Mörner* med besked. Han var den i kretsen av statsråd som bäst behärskade franska språket, vilket bidrog till att stärka det förtroende kungen visade honom. Språkkunskaperna hade Mörner vässat under Paristiden i mitten av 1790-talet. Här följde han med intresse den politiska debatten och erfarenheten blev en viktig input till ledarna för 1809 års revolution. Politiskt var Mörner frisinnad och det var därför naturligt för honom att ge sin röst åt Bernadotte vid tronföljarvalet 1810. Karl Johan fann *Adolf Göran Mörner* både kunnig och pålitlig vilket 1815 belönades med en plats i regeringen.

Sedan tidig ungdom var *Lars von Engeström* välvilligt inställd till Frankrike, och sympatierna för landet utvecklades under Napoleontiden till en stark beundran för kejsaren. När kronprins Karl August avled 1810 var det därför naturligt för von Engeström – sedan ett år tillbaka utrikesstatsminister – att inhämta Napoleons uppfattning i den uppkomna situationen. Men von Engeströms planer korsades av *Carl Otto Mörner* som fiskade bland marskalkarna och fick napp hos *Jean Baptiste Bernadotte*. Den frånåkte utrikesstatsministern ogillade interventionen, och motarbetade till en början Bernadottes kandidatur. Med 1812 års politik, som gick ut på att sluta förbund med Ryssland, kom en brytning mellan von Engeström och Karl Johan farligt nära. Men de redde ut situa-

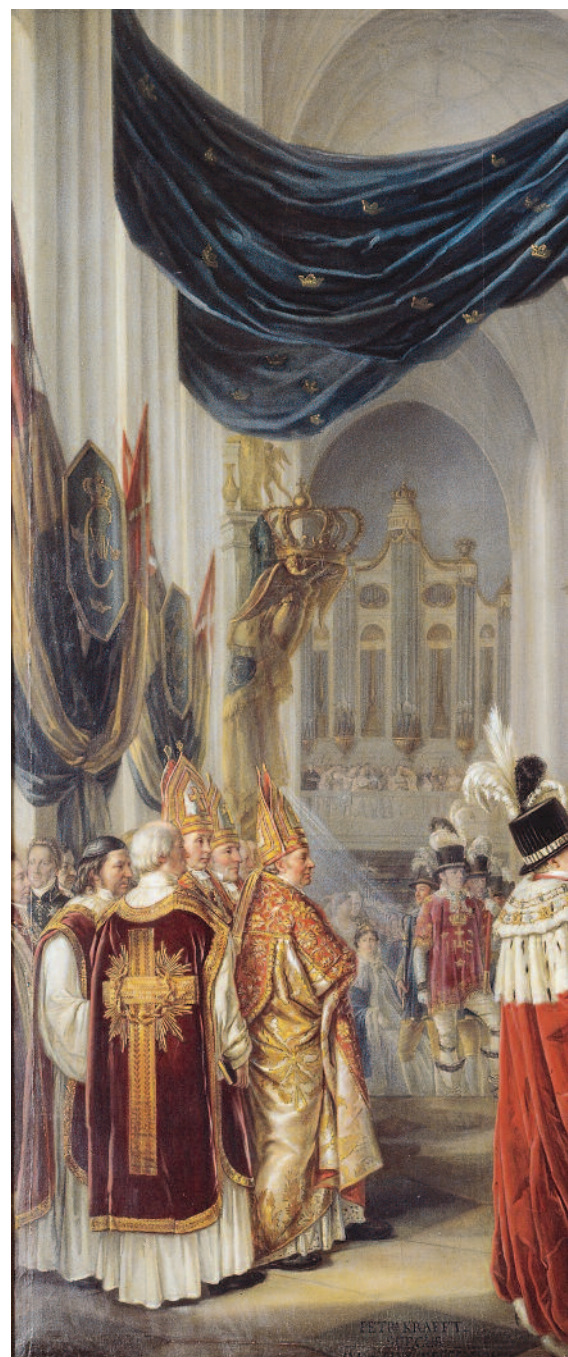

Karl XIV Johan besteg tronen för precis 200 år sedan som förste monark i den allttjämt regerande svenska kungaätten Bernadotte. Myntet med kungens profil gavs ut i samband med kröningen 1818. FOTO: KUNGL. MYNTKABINETTET.

Fransktalande. Den tillit Karl XIV Johan visade statsrådet Adolf Göran Mörner gynnades av dennes språkkunskaper. Mörner var den i statsråds-kretsen som bäst behärskade det franska språket. Målning av Johan Gustaf Sandberg.

FOTO: SPA.

tionen. Lars von Engeström dölde inte sitt missnöje med Sveriges nya kurs, men var samtidigt obrottsligt lojal uppåt. »Förtroendeministern» kallades von Engeström av Karl XIII, ett epitet kronprinsen visade respekt.

Det förflöt inte någon längre tid efter ankomsten till Sverige förrän Karl Johan fick upp ögonen för *Carl Lagerbring*, som invigdes i kronprinsens planer på en utvidgning av kungamakten. Under riksdagen i Örebro 1812 fungerade Lagerbring som lantmarskalk. Han medverkade också i ledningen av Statsutskottet där statsbudgeten hanterades. Carl Lagerbring drev arbetet i den rikt-

ning Karl Johan önskade, och ett halvår efter riksdagen utnämndes han till statsråd.

Två militärer fanns vid den nye kungens bord 1818: sjöofficeren Olof Rudolf Cederström och kavalleriofficeren Anders Fredrik Skjöldebrand. *Olof Rudolf Cederström* var

»Leve vår kung! Bekrönt av ärans hand». Kungssången ljöd säkert i Storkyrkan i Stockholm när Karl XIV Johan kröntes den 11 maj 1818. Ärans hand fick viss hjälp av justitiestatsminister Fredrik Gyllenborg som satte kronan på kungens hjässa. Målning av Per Krafft d.y.

FOTO: NATIONALMUSEUM.

ett lojalt språkrör för Karl XIV Johans åsikter, och samtidigt tvekade inte att etikettera honom kungagunstling. Cederströms hänförelse för monarken möttes av en dittills inte sedd kunglig välvilja.

I det sista svenska kavallerislaget, vid Bornhöft 1813, ledde *Anders Fredrik Skjöldebrand* trupperna till seger mot danskarna. Men Karl Johan var ändå inte nöjd. Skjöldebrand hade undvikit att förfölja fienden och kronprinsen ifrågasatte därför hans duglighet. Men det vände för Skjöldebrand. Året efter Bornhöft tilldelades han friherrevärdighet. Och när general Carl Johan Adlercreutz

»Förtroendeministern« kallade Karl XIII statsrådet Lars von Engeström, ett epiteta som Karl Johan respekterade. Kronprinsen och von Engeström drog inte alltid jämnt, men denne visade den blivande monarken obrottslig lojalitet. Målning av Per Krafft d.y.

FOTO: SPA.

Dekorerad. Under Karl Johans kronprinstid regnade utmärkelserna över statsrådet Carl Lagerbring: 1812 serafimerriddare, 1813 friherre, 1813 en av rikets herrar. Greve 1818, på självaste kröningsdagen. Målning av Carl Fredrik von Breda.

FOTO: SPA.

avled 1815 ersatte Skjöldebrand honom i regeringen. Skjöldebrand utsågs också till chef för prins Oscars hovstat – ytterligare ett uttryck för Karl Johans ynnest.

Skälet till att Karl XIII 1810 gav den glöddande rojalisten *Claes Adolf Fleming* en plats i regeringen var mer symboliskt än sakligt motiverat. Som statsråd hade han inte heller under den nye kungen någon mer framskjuten position.

Mathias Rosenblad utnämndes till statsråd 1809 och fick en viktig roll i arbetet med statens organisation efter omvälvningen. Han involverades också i utrikespolitiken, och var en av Sveriges kommissarier vid unionsförhandlingarna med Norge 1814.

En annan av de svenska kommissarierna vid dessa förhandlingar var *Gustaf af Wetterstedt*, den yngste i kretsen av statsråd vid nye kungens bord 1818. Sex år tidigare hade han medföljt kronprins Karl Johan till Åbo och mötet med den ryske kejsaren Alexander I. Ett möte som lade grunden för 1812 års politik där Ryssland inte längre pekades

ut som Sveriges fiende. Den nya politiska inriktningen störde som sagt utrikesstatsministern Lars von Engeström som kom på kant med kronprinsen. Därför fungerade *Gustaf af Wetterstedt* efter hand i praktiken som Sveriges utrikesstatsminister.

Och *Fredrik Gyllenborg*, vem var han? Formellt främst av statsråden i regeringen, men han saknade såväl inflytande som intresse för politik. Gyllenborg ansågs som »en mycket redbar och samvetsgrann jurist, men justitiestatsministerämbetet var han föga vuxen». Men den 11 maj 1818 hade *Fredrik Gyllenborg* onekligen en svärslagen huvudroll då han i egenskap av justitiestatsminister satte kronan på den nye kungens hjässa. Karl XIV Johan, mannen med den enligt honom själv oöverträffade karriären – och stamfadern för kungaätten Bernadotte vilken alltjämt efter 200 år innehar Sveriges tron. ☞

Thorsten Sandberg

KORTA FAKTA OM STATSRÅDEN 1818

Lars von Engeström, 67 år, utnämnd 1809. Greve, utrikesstatsminister, f.d. kanslipresident.

Gustaf af Wetterstedt, 42 år, utnämnd 1809 (hovkansler tillika statsråd). Friherre, diplomat.

Mathias Rosenblad, 60 år, utnämnd 1809. Greve, jurist, f.d. statssekreterare.

Fredrik Gyllenborg, 51 år, utnämnd 1810. Greve, jurist, justitiestatsminister.

Claes Adolf Fleming, 47 år, utnämnd 1810. Greve*, hovman, f.d. lantmarskalk.

Carl Lagerbring, 67 år, utnämnd 1812. Greve*, f.d. överpostdirektör, f.d. lantmarskalk.

Olof Rudolf Cederström, 54 år, utnämnd 1815. Friherre, sjöofficer.

Adolf Göran Mörner, 45 år, utnämnd 1815. Greve, hovman, f.d. statssekreterare.

Anders Fredrik Skjöldebrand, 61 år, utnämnd 1815. Friherre, kavalleriofficer, f.d. överståthållare.

* Erhöll grevevärdighet på kröningsdagen den 11 maj 1818.

Kronovall – en pärla på Österlen

RIDDARHUSDIREKTIONEN FÖRVALTAR drygt trehundra stiftelser varav fem är så kallade domänstiftelser, det vill säga jord- och skogsegendomar. En av dem är Kronovall. För 25 år sedan bildade greveparet Erik och Angelica Sparre en stiftelse av sin egendom Kronovall på Österlen i Skåne och Riddarhuset fick ansvaret för förvaltningen. Stiftelsens ändamål är ytterst att ge bidrag till äldre behövande och sjuka samt till medicinsk forskning, men också beakta och värna om slottets arkitektur, miljö och kulturhistoriska värden.

Egendomen omfattar 1 200 hektar varav 800 hektar skog och 300 hektar jordbruk samt ett relativt omfattande byggnadsbestånd med det pampiga barockslottet i centrum. Slottet byggdes ursprungligen 1760. Under arkitekt Isak Gustaf Clasons ledning färdigställdes det 1896 till nuvarande franska barockslott på över 3 000 kvadratmeter.

För stiftelsens ekonomi är det viktigt att ha en bra och solid hyresgäst av slottet. I mitten av 1990-talet inleddes ett samarbete med familjen Åkesson som äger Åkessons Vin och Kiviks Musteri, som blev en långvarig hyresgäst och satte sin prägel på Kronovall som vinslott. Samtidigt genomförde stiftelsen nödvändiga underhållsinvesteringar,

både i form av eftersatt underhåll men också nya badrum, biobränsleanläggning etcetera. Stiftelsen lånade över åren närmare 20 miljoner kronor. Strategin de senaste tio åren har varit att amortera ner skulden genom ökad avverkning i skogen, försäljning av fritidshus, nytt hyresavtal för slottet med mera. Kivik Holding AB (Åkesson) har inte längre behov av ett vinslott så nu driver Kim och Jane Hviids företag, Kronovall Mat och Vin AB, verksamheten vidare med bröllop, konferenser, artistgalor med mera. Det är väl värt ett besök och Riddarhusets ättemedlemmar kan också åtnjuta viss rabatt.

Taket lappades och lagades under lång tid och till slut gick det inte längre. År 2014 inleddes arbetet med upphandling av nytt tak med hjälp av en professionell konsult. Det genomfördes också en laserscanning av hela slottet exteriört för att få så bra ritningsunderlag som möjligt. Upphandlingen resulterade i att ett skånskt välrenommerat plåtslageri tillsammans med en närkisk skifferspecialist fick jobbet. Totalt en kostnad på cirka 12 miljoner kronor som nu pågått från 2015 och slutförts sommaren 2017. Plåten är förpatinerad ljust grågrön så kallad Rhein-zink (legering av zink, titan och koppar), vil-

ket borgar för ett mycket måttligt framtida underhåll. Den skiffer som bytts ut kommer från England och är den bästa kvaliteten. Det som tagit mycket tid är alla utsmyckningar, torn och kupor. När den gamla plåten bröts upp konstaterades omfattande rötskador och ett par av tornen var på väg att ge sig, så det var verkligen i »grevens tid». Stiftelsen ansökte till Länsstyrelsen om bidrag för de kulturella övervärdena, men fick avslag. Således har allt finansierats av stiftelsen.

Om skogen, skogsbruket och jakten finns också mycket att berätta, men det får bli vid ett annat tillfälle. Kort kan sägas att stiftelsen målmedvetet arbetar med att få skogsbruk, jakt och jordbruk att samspela så att det sammantaget ger långsiktigt bästa ekonomiska utbyte.

Efter att ha analyserat de långsiktiga ekonomiska förutsättningarna för egendomens avkastning beslutade direktionen att 2015 sälja en av stiftelsens arrendegårdar, Trelleborgsgården. Stiftelsen kan därmed amortera skulden, betala taket och placera en slant i Herculesfonden, ge ett större bidrag till ändamålet och framför allt skapa en god långsiktig ekonomisk stabilitet. ☞

Carl Henric Kuylenstierna, bitr. domändirektör

FOTO: ANDERS ISLÉN.

Riddarhustorget

Maktcentrum i förändring

NÄR RIDDARHUSPALATSET UPPFÖRDES på en öppen yta i anslutning till Riddarholmen skapades förutsättningarna för en storlagen platsbildning mitt i huvudstadens centrum. Riddarhustorget blev en mötesplats för samhällets ledande skikt.

Under frihetstiden var Riddarhustorget en publik arena för politisk diskussion och folklig reaktion. Torget levde upp när tusentals människor samlades där under riksdagarna för att påverka, protestera mot eller välkomna makthavarnas beslut.

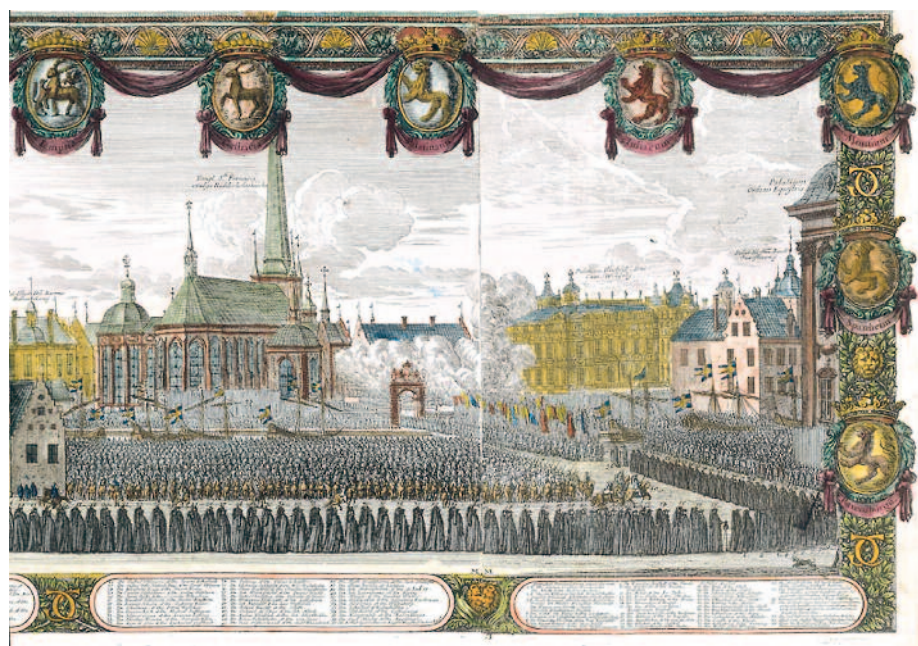
I december 1865 samlades folk på torget för att bejubla fyrständeriksdagens avskaffande. Än i dag finns närheten till maktens centrum med riksdagen och domstolarna, men trafiken har tagit över det som en gång var Stockholms mittpunkt.

EN AGORA TAR FORM

Flera betydelsefulla byggnader omger Riddarhustorget, inte minst en rad palats som uppfördes under stormaktstiden. Norr om torget står Riddarhuset (kvarteret Hercules) och i nordöst Bondeska palatset (kvarteret Nemesis). Västerut flyter den numera delvis igen-satta Riddarholmskanalen och i syd återfinns Ryningska/Bergstrahlska palatset (kvarteret Atomena). I sydöst finner vi främst Hultgrenska huset/Stora Nygatan 1 (kvarteret Mercurius) och Kanslihusannexet (kvarteret Cephalus/Minotaurus).

I början av stormaktstiden utgjordes platsen av en obebyggd tomt som skapats genom den omfattande gatureglering som genomfördes efter stadsbranden 1625. Det som nu är Stora Nygatan var då stadens första paradgata, Stora Konungsgatan, som i snörrät linje gick från Kornhamnstorg till det som skulle komma att bli Riddarhustorget.

Rikskanslern Axel Oxenstierna hade köpt tomten av staden 1637 för 2 550 daler silvermynt och sålt den 1641 till Ridderskapet och adeln för motsvarande 4 500 daler silvermynt. Däremellan lär han ha ut-

När Riddarhuspalatset tog form blev torget skådeplats för stormaktens ceremonier. År 1660 användes palatset för första gången för adelns riksdagsmöten. Efter riksdagen ägde Karl X Gustavs begravning rum i Riddarholmskyrkan, i en högtidlig och storslagen manifestation av kungamakten, förskönad i *Suecia Antiqua et Hodierna*.

FOTO: STOCKHOLMS STADSMUSEUM.

ökat tomten. Vid torget skulle det nya Riddarhuspalatset uppföras, och då ersätta den gamla provisoriska möteslokalen vid nuvarande Tyska kyrkan.

Arkitekten Simon de la Vallée presenterade två ritningar till riksdagen 1641, varpå adeln gav sitt godkännande och kunde ge klartecken till de första spadtagen. Den 3 juli 1641 anställdes byggfolk att gräva grunden och som »förde jorden ut på hamnen till att fylla». Två veckor senare avlönades dessa som »grofvo och förde jorden till sjös» tillsammans med dem som timrade på »planket». Med det sistnämnda avsågs det plank som avgränsade adelns del av torget.

Det första Riddarhustorget var de la

Vallées idé om en borggård mot söder omsluten av flyglar och i vars mitt en rytstaty över Gustav II Adolf skulle stå upprest. Flyglarna och statyn realiserades aldrig, de förblev en dröm som övergavs först på 1760-talet.

Palatset skulle enligt ursprungsplanen ligga längs med nuvarande Riddarhusgränd, med andra ord vridet 90 grader i förhållande till dagens placering, vilket snart justerades till att låta ingången från staden veta mot vad som kom att bli Riddarhustorget. Ändringen kan ha varit för »magnificenzens» skull och för att undvika risken för eldfara i den smala gränden.

Trots att grundläggning hade gjorts till flyglarna diskuterades år 1664 om de inte skulle uppföras förkortade, vilket också framgår av den nye arkitekten Jean de la Vallées ritningar. I Erik Dahlberghs *Suecia Antiqua et Hodierna* finns också en bild på Riddarhusets sydfasad med kortare flyglar mot torget. Staffagefigurerna på gravvynen visar full aktivitet och de omges av praktfulla vagnar. Den franske gravören hade

dessutom avbildat en man som synbarligen står och kissar mot Riddarhusets vägg, något som uppenbarligen inte bekom Dahlbergh, då sådant hörde till stadslivets vardag i både Stockholm och Paris.

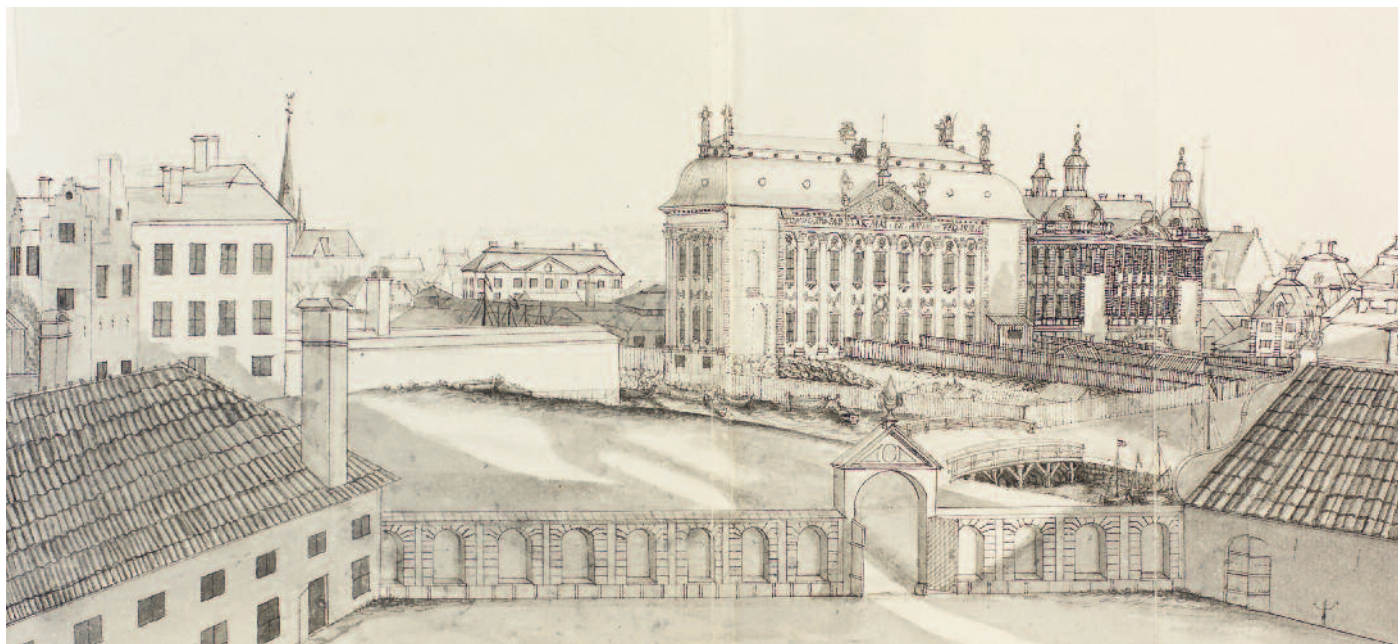
TORGETS FÖRÄNDRING

Hundra år senare, den 10 november 1761, föreslog Riddarhusdeputationen Ridderskapet och adeln att de skulle överge planerna

»platsen fram för Riddarhuset blifwit planerad, stensatt och utlagd, hwarwid Direction tagit de nödige precautioner att Ridderskapet och Adeln's rättighet till platsen äfven för framtiden måtte blifwa dem förbehållen och fri för all Stadsens åtahl eller disposition.» För att markera adelns tomtgräns på torget nedlades i magistratens närvaro en fyrkantig råsten med de inhuggna bokstäverna »A:o 1764 R. H.».

POLITIKENS HJÄRTA

I sin avhandling *Politikens hjärta. Medborgarskap, manlighet och plats i frihetstidens Stockholm* exemplifierar och förklarar Karin Sennefelt hur Riddarhuset blev »hjärtat i den politiska kroppen», inte minst under slutet av frihetstiden då tre av de fyra stånden hade hemortsrätt där – adeln i Riddarhuset och borgarna och bönderna i Bondeska palatsets rådhus, ett stenkast från Storkyrkan där prästeståndet huserade.

på flyglar samt att »nedrifwa träplanken och småbodarna samt planera sielfwa platsen öfwer alt lika med torget och den öppen lämna». Fram till dess hade planket markerat äganderätten av marken och klyvt torget i två delar. Motiv till förändringen var »fara för eldswåda» och »trängsel vid portarne av vagnar, särdeles plenidagarne» samt »stadsens prydnad». Samtidigt föreslogs uppresandet av en staty föreställande Gustav Vasa. Allt detta bifölls den 23 juni 1762 och arkitekten Carl Fredrik Adelcrantz fullbordade huvudlängans sydöstra- och sydvästra fasad mot torget, vid det tomrum som varit där flyglarna skulle löpa ut.

Till överståthållaren meddelades den 10 maj 1764 att »then sidan, som stöter till Riddarhuset åt Staden, innan kort blifwer aldeles öppen och thet planck, hwarmed gårdstomten warit omgifven, således blifwer nedtagit». Stenläggningen av torget var klar i slutet av oktober samma år.

Året därpå framlade Riddarhusdirektionen i ett »Hörsamt memorial» till adeln att Riddarhusets fasad var fullbordad och att

Riddarhuset omkring 1690. Huvudlängan stod utan flyglar och med träskjul kring det omgivande planket. Fasadens tomrum blev inte färdigställda förrän 1762.

FOTO: UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK.

Men allt är föränderligt. På överståthållaren Carl Sparres initiativ lät Stockholms borgerskap på 1780-talet uppföra en magnifik bro över till Riddarhuset, till minne av Gustav III:s lyckliga återkomst från Italien. Högden på Erik Palmstedts bro krävde dock att hela torget upphöjdes. Detta skedde söder om Gustav Vasa-statyn och på borgerskapets bekostnad. För resten av arbetet önskade Sparre Riddarhusets ekonomiska bidrag vilket till stor del erhöles, om än inte till den grad att arbetet helt finansierades. Riddarhusdirektionen påpekade att eftersom tomten var deras fanns ingen laglig skyldighet inblandad, men vidhöll att Ridderskapet och adeln »wid alla tillfällen wist sig benägne at ingå i sådane författningar som lända til allmän nytta och Stadens prydnad.»

Stockholms gator och torg var ingalunda neutrala, folks uppfattningar styrdes genom arkitektur och stadsplanering som följde en definierad maktordning. Riddarhuset ansågs, med sin starka koppling till makten, vara statusfyllt och lockade till sig personer som kände att de hade känslomässig eller fysisk äganderätt till att vara där.

Riksdagens fyra stånd skulle under frihetstiden sammanträda i Stockholm minst vart tredje år. Mängder med människor, stockholmare och lantbor, politiker och lekmän, sökte sig då till staden för att göra sina röster hörda. Det var med Sennefelts ord »riksdagsmän, deras vänner och släktingar, personer som hoppades bli riksdagsmän, det var supplanter som hade med sig böneskrifter, delegationer från landsorten och allmänt intresserade personer». Stockholm blev en »politisk stad med egna spelregler och ett rikt politiskt liv, både innanför och utanför ståndets möteslokaler.»

Det var rörelse på Riddarhuset. Det var där den så kallade utblåsningen inleddes, då kungen kallade till riksdag. Därefter bör-

jade partiernas intriger då viktiga positioner skulle tillsättas. Carl Tersmeden skriver att »nu såg man öfverallt på torg och källare partierna operera till landtmarskalk och talemän.»

I ett brev till sin far, daterat den 27 januari 1769, skriver Carl Fredrik Mennander:

Här om dagen föregingo stadens äldste på Riddarhustorget ungdomen med godt exempel, i det en hatt sparkade en mössa i ä...n. Saken ligger i kämnarsrätten, rådet har utfärdat cirkulärer om uppmärksamhet till cheferna för militären, och publikationer härom samt om frid och enighet äro gjorda i alla kyrkor. Grefve As skall, efter lämnads företräde på rådhuset, korteligen i anledning häraf anför, att en på torget trampat hans liktå, hvarför han sparkat honom där och där...

Kallelsen till plenum skedde genom anslag på Riddarhusets plank, vilket var välbevakat och budskapet nådde pilsnabbt ut till sina mottagare. När ett stånd hade fattat beslut i en fråga sände det ut en deputation för att meddela resultatet till övriga tre stånd. De manstarka delegationerna var en vanlig syn på torget, liksom de olika politiska utskottens representanter på vägen mellan makstens boningar. Ledamöter ur de övriga stånden kunde också se till att närvara utanför ett stånds sammanträdesrum, för att tjuvlyssna och verka påtryckande och utöva press med sin blotta närvaro.

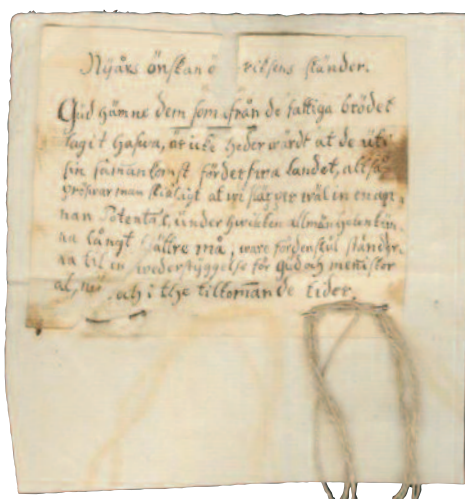
SPRÄTTHÖKEN INTAR TORGET

Även under mer icke-formella former pågick det politiska livet. Riddarhustorget krogar och kaffehus framstår som en knutpunkt där alla sorters människor, både adliga och ofrälse, möttes och knöt kontakter.

Ehrt skryt är swårt til at höra på Riddarhustorget. Ehrt tal min Herre, är förnufftigare, å modigare och krafftigare i et lustigt glam, än i den stora öfwerläggnings-Salen, när det mäst gäller.» (Olof von Dalin)

De förbrödrades genom dryckjom, imiterade en ideal livsstil och övade sina politiska färdigheter och tillhörande gester och manér.

Eller förde ett dekadent leverne. I ett brev beskriver Carl Linnæus (blivande von Linné) den så kallade *Stockholmskavaljerens* vardag:

Stockholm blev en farligare stad vid riksdagarna, där riksdagsmännen av rädsla för busar och våldsvärkar undvek att gå ensamma över Riddarhustorget. I skydd av nattens mörker smög folk över torget och vid soluppgången har smådeskrifter spikats upp på Riddarhusets port eller omgivande plank. Riddarhuset var sinnebilden för alla fyra stånds maktutövning.

FOTO: RIKSARKIVET.

En Stockholms cavallier.

Stiger upp kl. 8 å 9, coafferar sitt hår, kläder sig.

kl. 10 går på caffehus, dricker ett par tassar caffè, pratar;

kl. 11 expedierar i staden sitt;

» 12 går på Riddarhustorget att höra något nytt;

» 1 spisar, alltid med 1 å 2 kvarter win;

» 3 går på caffehuset att taga sig caffè ål ett glas dricka;

kl. 4 gör någon visite;

kl. 5 går på Castenhof ål någon kiällare, dricker ett glas rhenskt vin;

kl. 7 går till Lars på Hörnet at taga sig en hjärpe.

Sen spelas till in på natten; går hem, Gud vet hvar;

Ändtligen får dropper, frossa eller hectique.

Det är således ingen slump att Linnæus, vars läkarpraktik led brist på patienter, begav sig till just Riddarhustorget för att själv söka upp sina kunder. Där skapade han sig ett namn bland de förmögna »eleganterna» för sin förmåga att bota koppor, frossor och könssjukdomar.

Riddarhustorget var en naturlig mötesplats för den eleganta, ambitiösa och sprätiga eliten, »petit-maitren» och lycksökaren, som där handlade i exklusiva butiker som

Rörstrands fabriksbod, utövade flanerandets konst och skvallrade.

Olof von Dalin, som gärna satiriserade de så kallade *sprätthökarna*, skrev att »mina Secretesser löpa från mig och spatsera nu på Riddarhustorget.» Det var i kringliggande palats som många av tidens nyheter skapades och torget var hela stadens informations- och skvallercentral. Daniel Tilas såg hur en alldeles färsk nyhet från prästeståndet i Storkyrkan flödade ner, via Storkyrkobrinken, till torget och riddarhustrappan där han själv stod. Inrikes och utrikes tidender spreds för väder och vind. Politiska motståndare försökte tyda sina kontrahenters ansiktsuttryck, som för att läsa deras tankar. Värvningar och politisk agitation riktad mot nykomna och oerfarna riksdagsmän var vanligt på torget, men sågs inte med blida ögon av makthavarna.

Det var inte ovanligt att stora folkmassor sökte sig till området, antingen för att handla varor på Munkbrons lövmarknad eller ta del av politiken. Vid val av lantmarskalkar var torget ständigt fullt av folk. Senefelt lyfter fram att när »drottningen konstaterade 1738 att hon skulle bli glad vem som än blev lantmarskalk, bara det inte blev Carl Gustaf Tessin, spreds ryktet snabbt på torget. Nyheten meddelades 'nästan på Häroldswis' och de församlade reagerade våldsam.» Även val till sekreta utskottet bevakades av nyfikna folkmassor.

Glädjescener kunde uppstå på torget vid nyadlingar. Den 22 november 1751 skriver Carl Tersmeden i sina memoarer:

På Riddarhustorget fick man den novellen, att H. M:t i dag uti Rådet till kröningen utnämnt 46 personer till adelsmän, hvaribland min fader ... Detta var till mycken glädje för oss, våra vänner och öfriga utnämnda, så att Riddarhustorget öfver en timmas tid utgjorde ett narraktigt spektakel för den det intet intresserade. Man såg alla med en entousiasme springa från den ena till den andra, embrassera och kyssa de utnämnda och deras närmaste.

Sorgescener och kanske skadeglädje syntes utanför Rådhuset, dit berörda och nyfikna sökte sig för att ta del av de konkursakter som spikats upp på dess port. Förutom rådhusrätten sköttes hela Stockholms förvaltning från Bondeska palatset.

Kungen fick sin vilja igenom och så, enligt Hamilton, på »blott en tillsägelse af konungens generaladjutant åt pöbeln att begifva sig bort, skingrades den som lösa skyar vid en väderfläkt».

Om hur många som befunnit sig på torget tvistar de samtida uppgiftslämnarna, men det var fråga om flera tusen. Vittnesmål gjorde gällande att polismästaren, på kungens order, hade låtit mobilisera folk till sin hjälp med mutor i form av sprit och pengar. Uppdraget var att med sin hotfulla närvaro skrämma adeln. Men när folkhoppen, som till del bestod av hantverkargesällar, väl samlats omkring halv tolv på förmiddagen gick den inte att kontrollera. Dolt beväpnade adelsmän fick tränga sig igenom massan på väg till mötet på Riddarhuset. Bland polismän och gesällar på torget fanns också medlemmar av adelns tjänstefolk, beredda att försvara sina husbönder.

Förutom Rosensteins avhyvling skedde interaktion mellan folket utanför Riddarhuset och riksdagsmännen inifrån. Lärftribsbiträdet Johan Hjerpe klättrade upp på gallret som omgav Gustav Vasa-statyn och såg hur: »Adeln på Riddarhussalen förwånade

För många är Riddarhuset förknippat med lynchningen av riksmarskalken Axel von Fersen d.y. Den skedde utanför Rådhuset den 20 juni 1810, i samband med kronprins Karl Augusts begravningsprocession. Fersen fick klä skott för kronprinsens död och en uppretad pöbel dominerade torget både före och efter mordet, fram tills delar av livgardet skingrade massan. Akvarell av Per Otto Adelborg.

FOTO: FINLANDS NATIONALMUSEUM.

sprungo up i fenesterna somliga med bleka och somliga med röda ansikten ... förskräckte öfwer hwad på färde nu war.» Några unga adelsmän ville ut och slåss men förhindrades av äldre ståndmedlemmar och en medlem av adeln försökte förgäves övertala folket att lämna torget. Enligt R.F. Hochschilds memoarer försvann de först klockan fyra på eftermiddagen »då ett häftigt infallande regn, förenadt med polisbetjäningens svigtande käppar, bidrog att skingra den druckna hopen».

De agerande gesällernas försörjning var vid tiden hotad. Skränärningen upplevde en ekonomisk stagnation. Arne Jarrick som har analyserat det så kallade hantverkarpöbelbådet den 27 april 1789 finner att:

En del gesällar verkade särskilt yra över sin återvunna men tillfälliga betydelse för nationens öden, och dessa människors uppträdande följde sin egen inboende dynamik. För de flesta gällde samtidigt – kan man anta – att tumultet på Riddarhuset gav dem chansen att ladda ur uppdämd psykisk energi oavsett det politiska ändamål de samlats för.

Tre år efter denna infamösa händelse blev kungen skjuten på en maskeradbal efter en adelskonspiration. Till saken hör att gärningsmännen genast försökte skapa panik genom att ropa »elden är lös» och på så sätt hinna rädda sig undan. Men de greps och Carl Christopher Gjörwell följde kungamördaren Jacob Johan Ankarströms sista tid i livet – dagarna innan avrättningen skulle han offentligt hudflängas på tre torg och Riddarhuset var den första anhalten.

Dagen var »gråkall». Ankarström gick från Riddarholmen till den på Riddarhuset placerade schavotten. I skärningspunkten mellan Myntgatan, Storkyrkobrinken och Stora Nygatan stod den, utstuderat placerad där för att allt folk skulle se den,

från alla håll, från alla klasser: kungens slott, adelns riddarhus, prästernas storkyrka, borgarnas och böndernas rådhus, ingen skulle undgå gisslandet och alla ville ta del av det från gator och fönster. Vid schavotten såg Ankarström »oförfärat och nästan sturskt upp på denna ärelösa teater», steg sedan upp, åhörde domen och ställdes i halsjärn. Gjörwell kunde själv inte längre närvara, men fick sig berättat att:

Ankarström klädde av sig med all god grace och skyndsamhet, tog emot de första slagen tigandes, men började sedan ropa, och när det skedde, blev eko uti hopen: *Elden är lös! Elden är lös*, vilket var en alldeles tjänlig parodi av det ropet på maskraden, som gavs av flera för att frälsa Ankarström undan uppmärksamheten.

PRESSENS MAK T

Redan under frihetstiden hade Riddarhuset blivit hemvist för flera boklådor, förlag och tidningar. Gjörwell hade själv en boklåda vid Riddarhuset, specialiserad

Riddarhuset har ofta fotograferats. Faktum är att några av de tidigaste fotografierna någonsin i Sverige hade torget som motiv då Lars Jesper Benzelstjerna, landets första yrkesfotograf, på 1840-talet hade sin ateljé i Bergstrahlska huset och lärde ut daguerreotypins konst för den som köpt biljett. Denna bild är från sekelskiftet.

FOTO: NORDISKA MUSEET.

på utländsk litteratur. Han sade förnöjt att »folket strömmar in och ut, helst middags-tiden, då torget är fullt».

I den flygel till Bergstrahlska huset där schweizaren Winther tidigare hade sitt café, i hörnan mot Munkbron, fanns från 1840-talet Bährs café som lockade gäster från såväl riksdagen som pressen, »den tredje statsmakten», och om vars ägare uttrycket »gå och ta en bärs» enligt skrän ska ha myntats. Frågor som diskuterades där och annorstädes under 1800-talet var landets folkrepresentation, och inom Riddarhuset var man av olika åsikter.

Pressens inflytande blev ett ofrånkomligt faktum. Politiker fruktade tidningarnas opposition. År 1841 skriver *Bazaren*:

För att se denna uppståndelse vid en tidsningsutdelning i dess pittoreska gestalt, måste ni en morgon vid åttatiden begiva er till Riddarhuset, där i ena hörnet av Bergstrahlska huset Dagbladet utlämnas till sina talrika avnämare ... dessa litträra damer i uppskörtad kjol, nedklippade hasor och en värdslost bunden duk eller mössa av obegriplig färg på huvudet, dessa mångelskastolarnas, roddarbänkarnas, näringsställenas snillen, eller gathörnens läsgirige, dessa filosoffer med bären och vid sågbocken, dessa belespriter från hamnar och broar ... [som] på stående fot sluka innehållet för dagen ... så att de varken höra eller se vad som föregår omkring dem, de knuffas än hit och än dit, de stöta emot än här och än där, under det att de långsamt röra sig framåt, men lekyren går framför allt, och finnes det därtill något träsnitt i ändan av bladet, stöta de pannan rakt i väggen utan att veta av det, eller äro färdiga att i distraktion promenera rakt ner i Riddarholmskanalen.

Adelns debatt om fyrståndsriksdagens avskaffande lockade stora skaror till torget den 7 december 1865. När avgörandet föll jublade folket. På torget står sedan 2001 Aftonbladets grundare Lars Johan Hierta staty. Han var en av de drivande krafterna för politisk förändring.

TORGETS NEDMONTERING

Stadsarkitekter uppvisade på 1800-talet och 1900-talet många ofullbordade idéer på utveckling av torget. Mest berömt är Per Johan Ekmans förslag från 1872 om en bilväg rakt genom Riddarhusets vestibul.

Kvareteret Minotaurus vid Riddarhuset revs 1945. Byggandet av Kanslihusannexet var kontroversiellt och ledde till en allmän medvetenhet om Gamla stans särlart.

Inom adeln följde kring sekelskiftet långdragna och livliga diskussioner om hurvida Riddarhuset skulle sälja en del av Riddarhuset till Stockholms stad. Idén hade uppstått redan 1884 och återupptagits 1899. Vid 1902 års adelsmöte debatterades ärendet i tre dagar. Påföljande adelsmöte valde att tillsätta en kommitté, som den 18 maj år 1908 beslutade att erbjuda Stockholms stad »den del af Riddarhusets andel i Riddarhuset, som är belägen söder om en linje, dragen från västra rådhusflygelns

sydvästra hörn parallellt med riddarhusets södra fasad». Först den 23 maj år 1911 kunde parterna enas och 1 237 kvadratmeter av adelns mark såldes till ett pris av 204 kronor per kvadratmeter.

Arkitekten Isak Gustaf Clason hade tidigare anlitats för att rita en förgård till den del av torget som adeln behöll. Han kunde presentera ett förslag på en stenbalustrad med två grindar från vilka körbanor leder fram till palatsets portal. Dessutom skulle en trädgård anläggas. Mellan grindarna var statyn av Gustav Vasa tänkt att stå, vilket krävde att den flyttades närmre palatset. Arbetet var klart på våren 1917.

Kritiken har varit hård och inte minst Gunnar Mascoll Silfverstolpe, som har tecknat Riddarhusets byggnadshistoria, anförde följande:

Genom adelns beslut att arkitektoniskt markera sin äganderätt och att flytta statyn inom riddarhusets ramar var det traditionsrika torgets öde beseglat. Man frågar sig onekligen om skälen för vidtagandet av dessa radikala åtgärder voro så starka, att den gamla stadsbilden, förtrogen och kär icke minst för generationer av svenska adelsmän, måste offras. Jag kan icke heller se annat, än att förgården är till men för effekten av riddarhus-

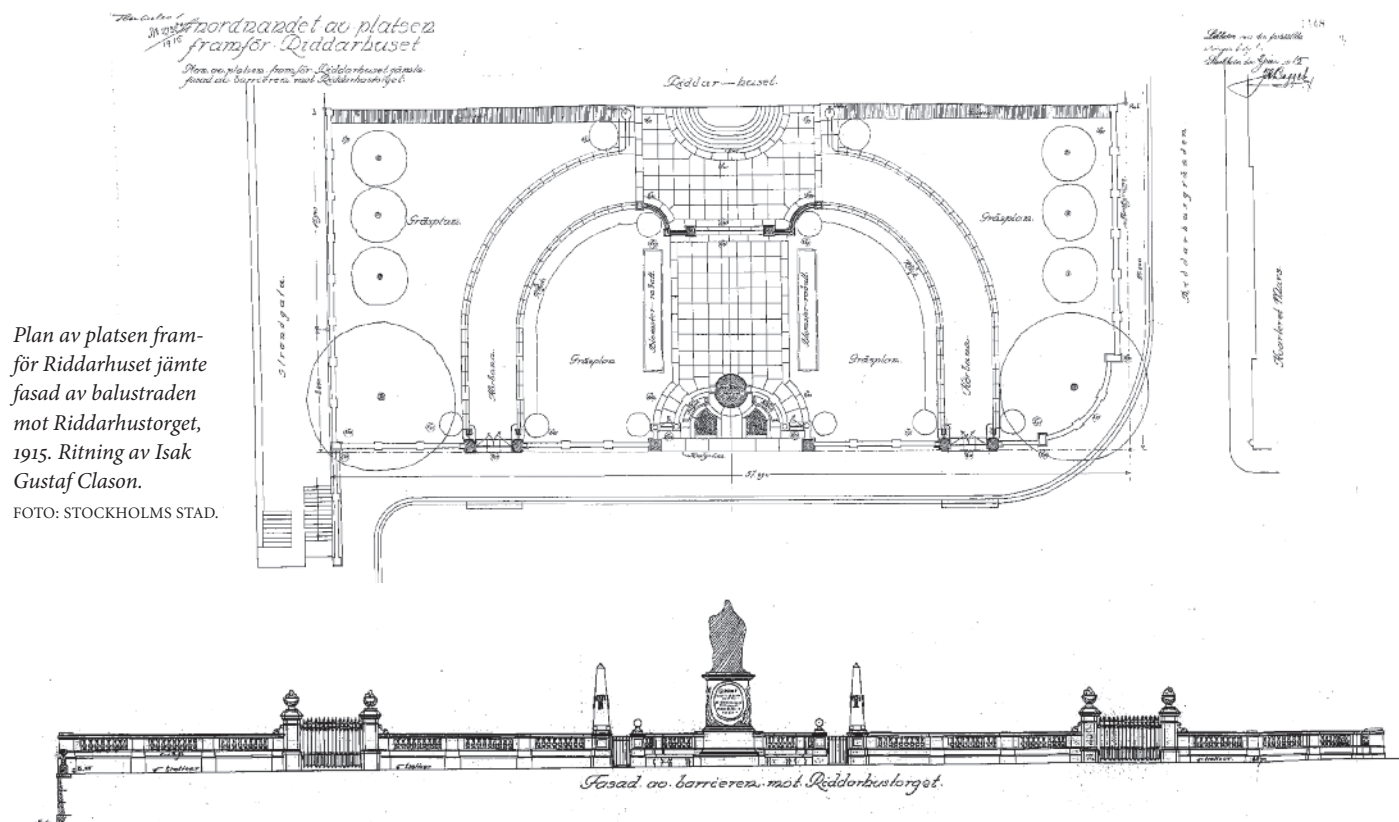
byggnaden. Den sköna sydfasaden är nu knappast fritt synlig från någon punkt, den skymms av Gustav Vasa på den höga piedestalen, av balustradens pyramider, av de i och för sig mycket vackra träden, och den i tämligen pompösa barockformer tilltagna balustraden har icke förmåga att stegra fasadens arkitektoniska verkan. Anordningen har icke heller något stöd i traditionen.

Det är sedan dess ett försvunnet torg. Människovimmel, skenande hästar, begravningsprocessioner, lantmarskalksvagnar, hästdroskor, arbetsåkdon, hästomnibussar och spårvagnar har utbytts mot cyklar och bilar. Trafiken har tagit över och varje dygn passerar över hundratusen bilar på den intilliggande Centralbron och den tvåfiliga gatan på den mark som en gång tillhört Riddarhuset.

Riddarhusetorsgets fasader är huvudsakligen desamma, men få stannar till och samtalar, förutom en varm sommardag i trädgården, ackompanjerade av bilars dån och gräsparvars kvitter. ☞

Oscar Langenskiöld, riddarhusammanuens

Utställningen *Riddarhuset. Maktcentrum i förändring* pågår den 22 mars 2018–februari 2019 på Riddarhuset.

Specialerbjudande vid förhandsbeställning

Riddarhuset producerar ett magnifikt heraldiskt bokverk i tre band om samlingen av de berömda vapenplåtarna i Riddarhussalen. För första gången åskådliggörs samlingen och varje sköld får sin egen berättelse. Utgivningen sker i februari 2019.

Banden är rikt illustrerade med nytagna bilder av den prisbelönta fotografen Gabriel Hildebrand och till varje vapensköld finns en förklarande text av författaren och heraldikern Magnus Bäckmark. Böckerna innehåller även fördjupande och intresseväckande artiklar om heraldikens universum.

Bokverket kommer att säljas med eller utan en exklusiv kassett. Ordinarie pris är 2 100 kronor med kassett eller 1 800 kronor utan kassett. För den som vill säkerställa sitt exemplar av bokverket finns ett förmånligt erbjudande vid förhandsbeställning.

Specialpris 1800 kr

Detta specialpris inkluderar en exklusiv kassett i begränsad upplaga. Eventuell frakt tillkommer. Beställning och betalning sker via webbutiken på riddarhuset.se eller på Riddarhuset.

Ordinarie pris 2100 kr.

» När jag hörde talas om det här bokverket blev jag lycklig. Det är precis den här typen av stora, påkostade och vetenskapliga referensverk som det svenska historikersamhället behöver. Att det blir verklighet visar att vi trots allt lever i ett kulturland«.

DICK HARRISON, professor i historia

RIDDARHUSET

Händels *Messias*

Svenska uruppförandet på Riddarhuset 1786

FÅ VERK HAR en sådan ställning på den svenska kör- och orkesterrepertoaren i dag som G.F. Händels oratorium *The Messiah*. Man kan i de flesta större städer höra det flera gånger om året, i synnerhet i adventstid. Verket görs i dag i stort sett uteslutande i den version som kodifierades i London 1754 och med originalets engelska bibelbaserade libretto av Charles Jennens. När *Messias* framfördes för första gången någonsin i Sverige 1786 var situationen helt annorlunda. Detta svenska uruppförande ägde rum i Riddarhusets stora sal, en lokal som under perioden 1780–1830 var skådeplats för en lång rad svenska uruppföranden av vad som senare kommit att bli standardverk. Bland dessa märks bland annat framförandet av J. Haydns *Skapelsen*, *Die Schöpfung*, 1801 och av W.A. Mozarts *Requiem* 1805.

Den 8 december 2017 klingade Händels *Messias* för första gången i samma form som den 12 februari 1786, och på samma plats. Musiker vid detta »återuruppförande» på Riddarhuset var Hjorthagens vokalensemble under ledning av Karin Arwén Oldgren, Drottningholms barocken-semble samt vokalsolisten. Editionen och den svenska översättningen har sammanställts (och delvis rekonstruerats) från bevarade källor av författaren till denna artikel. Här ges nu en kort historisk bakgrund till 1786 års version av verket.

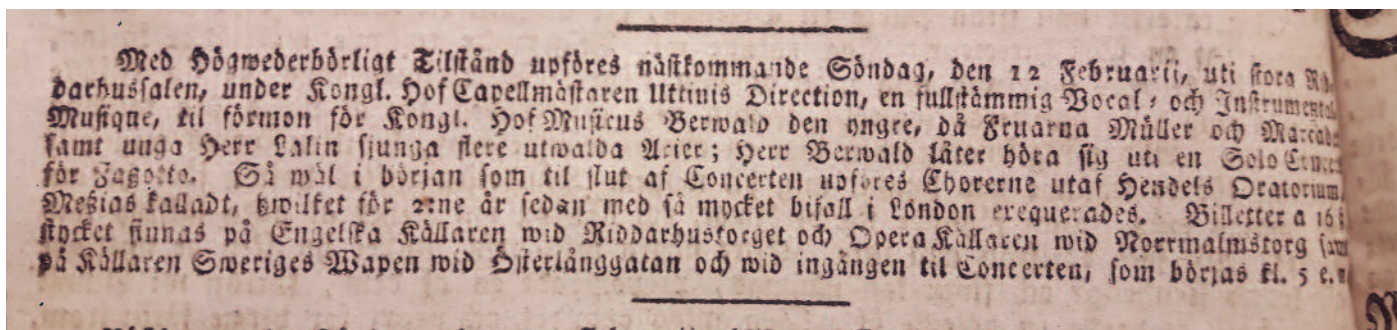
Under hela 1700-talet var välgörenhets-

konserter den vanligaste organisationsformen för publika framföranden i Sverige. Förmånstagaren kunde antingen vara den som tog den ekonomiska risken, eller den som man samlade in för (till exempel för en planerad studieresa för en ung musiker, eller för föräldralösa barn, fattigstugan, krigs-änkor etc.). Det kunde också vara den som framträdde som solist, vilket var fallet med konserten den 12 februari 1786. Det var hovkapellisten Georg Johann Abraham Berwald (1758–1825) som var förmånstagaren, och han uppträdde själv med en fagottkonsert. Den engelske skriftställaren Thomas Busby räknade honom senare som en av världens fem främsta fagottvirtuoser.¹ Georg Johann kallas i den pålysning av konserten som infördes i *Dagligt Allehanda* och *Stockholms-Posten* för »Berwald den yngre». Detta torde inte närmast hänvisa till fadern Johann Friedrich d.ä., hovkapellmästare i Ludwigslust, då denne var tämligen okänd i Sverige. Troligen är Georg Johann i stället »den yngre» i förhållande till sin betydligt äldre bror i hovkapellet, Christian Friedrich Georg (1740–1825), som senare blev far till den berömde artonhundratalstonsättaren Franz Berwald. Christian Friedrich torde även han ha medverkat vid konserttillfället, som leddes av Francesco Antonio Uttini (1723–1795), drottning Lovisa Ulrikas gamle kapellmästare. Framförandet av fagottkonserter inramades av körerna ur Händels *Messias* samt utvalda arior. Övriga medver-

kande instrumentalister vid konserten 1786 nämns inte, men de lär ha hämtats från hovkapellets krets samt i anslutning till den stora musikerfamiljen Berwald. Möjligen har halvsystemen Christine Sophie (1757–?) sjungit några sopranpartier, då »den svenska jomfru Berwald» uppges ha sjungit dessa när syskonen Berwald framförde delar av *Messias* i Köpenhamn några månader senare (17 april 1786), där dock just Christine Sophie kritiserades för sitt framförande. Som tenorsolist vid konserten i Riddarhuset framträdde Johan Samuel Lalin, blott sjutton år gammal. I annonserna nämns också medverkan av sångerskorna Marie Louise Marcadet (född Baptiste, 1758–1804) och inte minst den internationellt ryktbara sopranen Carolina Müller (1755–1826) som dröjt kvar i Sverige efter att ha framträtt i J.G. Naumanns *Gustaf Wasa* på Kungl. Teatern i januari 1786.

Annonserna i de två Stockholmstidningarna ger följande information:

Med högwederbörligt tilstånd uppföres nästkommande Söndag, den 12 Februarij, uti stora Riddarhussalen, under Kongl. HofCapellmästaren Uttinis Direction, en fullstämmig Vocal- och Instrumental-Musique, til förmon för Kongl. HofMusicus Berwald den yngre, då Fruarna Müller och Marcadet samt unga Herr Lalin sjunga flere utvalda Arier; Herr Berwald låter höra sig uti en Solo Concert för Fagotto. Så wäl i början som til slut af Concerten uppföres Chorerne utaf Händels Oratorium, Messias kalladt, hvilket för 21ne år sedan med så mycket bifall i London erequerades. Willester a 16 i stället finnas på Engelska Källaren wid Riddarhuset och Opera Källaren wid Norrmalmstorg samt på Källaren Sweriges Wapen wid Söderlånggatan och wid ingången til Concerten, som börjas kl. 5 e.m.

Annonser i *Dagligt Allehanda*, februari 1786. FOTO: MATTIAS LUNDBERG.

gotto. Så wäl i början som til slut af Con-
certen upföras Chorerne utaf Hendels Ora-
torium Meßias kalladt, hwilket för 2:ne år
sedan med så mycket bifall i London exe-
querades. Biljetter a 16 stycket finnas på
Engelska Källaren wid Riddarhustorget
och Opera Källaren wid Norrmalmstorg
samt på Källaren Sweriges Wapen wid
Österlånggatan och wid ingången til Con-
certen, som börjas kl. 5 e.m.

Pålysningen i pressorganen hänvisar till
den uppmärksamhet verket rönt i London
1784. Detta framförande i Westminster
Abbey brukar anses vara det första av en ny
typ, nämligen den stora oratorietraditionen
som vi känner den världen över under 1800-
talet, med stora körer och allt större orkes-
ter. Inget talar dock för att det av Uttini
ledda framförandet på Riddarhuset hade till-
gång till motsvarande vokala och instru-
mentala ensemblestyrkor, även om detta
kan ha ansetts önskvärt. Av vad vi vet om
övriga välgörenhetskonsorter som brö-
derna Berwald arrangerat under 1780-talet,
så motsvarades styrkorna säkerligen av de
som valts vid återuppförandet 2017: tre
förstaviolinier, två andraviolinier och enkel-
besatt i alla övriga orkesterstämmor samt
en kör med ungefär fyra skickliga sångare
per stämma.

DEN SVENSKA ÖVERSÄTTNINGEN

Den svenska översättning av Händels orato-
rium som bevarats i källor i Musikaliska aka-
demiens bibliotek ger ett fragmentariskt in-
tryck, som dock vid närmare studium kan
sammansättas med text till alla satser. Det före-
ligger vad gäller stämmaterial, textutkast
och partitur en viss överlappning mellan
1786 års framförande och det som gavs 1805
under J.C.F. Haefners ledning. I det senare
fallet utgick man dock från den bearbetning
av verket som Mozart gjort i Wien för baron
van Swieten 1789, med utökad instrument-
ering (flöjter, klarinetter, tromboner och
horn, till vilka man i Stockholm 1805 också
lade ytterligare klarinettstämmor).

En slags fejd i översättningsarbetet före-
faller ha pågått, där man förhållit sig till
såväl *Karl XII:s Bibel* (då rådande bibelöver-
sättning), som till Charles Jennens engelska
originallibretto, och till och med gått exege-
tiskt bortom rådande bibelöversättning.
Kompositören och musikteoretikern Pehr
Frigel (1750–1842), som ägt partitur och kör-
partitur av *Messias*-materialet har synbarli-
gen varit inblandad i arbetet. I efterlämnade
skisser har han noterat vilka bibelböcker
som citeras och refereras, samt även pekat
på konkordanser som Jennens själv möjligen
inte reflekterat över. Vilket stämmaterial
man haft tillgång till är oklart, men Frigel
var en flitig samlare och bytare av handskrif-
ter och tryck. Troligen har man haft tillgång
till det första tryckta och publicerade *Mes-
sias*-partituret av 1767, eller avskrift av det-
samma.²

Vissa av textavsnitten förefaller ha hängt
kvar långt in på 1800-talet, då de inkopie-
rats med blyerts i ett tryckt exemplar av Mo-
zarts adaption (Leipzig: Breitkopf und Här-
tel, 1803). Texter till alla satser finns dock i
tidigare version från Pehr Frigels hand och
av två anonyma handstilar, och det är ett
filologiskt pusselarbete av stora mått att in-
foga dem i det splittrade stämmaterial som
överlevt från vad som förefaller vara 1786
års version. Hur stora textavvikelsena kan
vara framgår av nedanstående exempel ur
satsen *Hallelujah*. I ett separat körpartitur
med *Hallelujah* och *Lammet som vardt dödat*
(*Worthy is the lamb that was slain*) finns en
ren omtextning.

Här framgår tydligt att den anonyme
översättaren noterat att texten i fråga är
Uppenbarelseboken 11:15, eftersom han eller
hon lagt sig nära *Karl XII:s Bibel* för denna
vers. Textversionen i Frigels partitur är dock
rena omtextningen, med en teologi som före-
faller anpassad till distinkta upplysnings-
ideal. Man kan till exempel notera att hos
Frigel de trinitariska personerna »The Lord
and his Christ» upplösts till en Gudsperson
och att den universalistiska raden om »milli-
oner werldar» påminner starkt om den en-
dast året tidigare (1785) tryckta *An die*

Freude av Schiller, där strofer binds sam-
man med inledande: »Seid umschlungen,
Millionen!» (»var omfamnade, ni miljo-
ner!«), en annan »Ihr stürzt nieder, Millio-
nen?» (»störtar ni ner, ni miljoner?«) och en
tredje »Duldet mutig, Millionen!» (»fram-
härda modigt, ni miljoner!«). Detta hör till
de mest långtgående omtolkningarna, men
genom hela verket finns många exempel på
vad som förefaller vara slitningar mellan att
översätta Jennens text, omdikta innebörden,
anpassa till rådande bibelöversättning, eller
sätta helt ny text. Frigel var en av få musik-
lärde som i viss mån behärskade engelska,
annars allmänt ansett som »krämarspråk»
för industrialister. Frigel hade lärt detta
språk som sekreterare i statens handels- och
finansinspektion.

Det är av stort konstnärligt, språkligt, musik-
vetenskapligt och allmänhistoriskt värde att
konserten på Riddarhuset i december 2017
kunde äga rum i nära samarbete mellan
Riddarhuset, Svenska kyrkan, musikveten-
skaplig forskning, dirigent, musiker, sång-
are och kör. En ljudupptagning gjordes för
utsändning i Sveriges Radio på juldagen
2017, vilket ger fler än de som närvarade på
plats möjlighet att höra konserten. Sam-
arbetsprojektet visar också vilken rik poten-
tial som finns i rekonstruerade historiska
återuppföranden, just av de historiska till-
fällena då det som nu är standardverk för
första gången ljöd för en svensk publik. ☞

Mattias Lundberg, professor
i musikvetenskap

- 1 Thomas Busby: *A General History of Music, From the Earliest Times to Present* (London: 1819, med flera se-
nare utökade upplagor). Bedömningen av världens
främsta fagottister fick tidigast spridning i en tysk över-
sättning: *Allgemeine Geschichte der Musik von den
Grühesten bis auf die gegenwärtigen* (Leipzig, 1822),
band II, s. 628.
- 2 *Messiah: An oratorio in score as it was originally
perform'd* (London. Randall and Abell, 1767). Den
tryckta subskriptionslistan upptar ingen subskribent
utanför engelsktalande område, men exemplaren fann
viss spridning genom försäljning och avskrifter.

CHARLES JENNENS

The kingdom of this world / is become / the
kingdom of our Lord and of his Christ, and
of his Christ

ANONYM ÖVERSÄTTARE STOCKHOLM

Then werldens rike är / nu vorden / vårs
Herras och hans Christs, och av hans
Christs, och av hans Christs

PEHR FRIGELS PARTITUR

Må rena hjertans lof / frambäras för hans
thron / millioner werldar stämma in med
helig fröjdesång.

Tre textversioner av mellanpartiet i satsen *Hallelujah*.

Ostindiskt vapenporcelain på Riddarhuset

Om Hjalmar Wicander och hans samling

ÅR 1930 SKÄNKTE konstsamlaren och filantropen, konsul Hjalmar Wicander (1860–1939) sin berömda samling av ostindiskt vapenporcelain till Riddarhuset. Samlingen som består av 308 pjäser och representerar 175 olika ättevapen tog närmare fyrtio år att skapa. Men hur kom det sig att Hjalmar Wicander blev den store samlaren av ostindiskt porcelain med svenska ättevapen?

Likt många män i det övre samhällsskiktet runt sekelskiftet 1900 samlade Hjalmar Wicander konst av äldre och samtida konstnärer, svensk fajans och europeiskt porcelain från 1700-talet, silver, gulddosor och pretiosa. Men hans stora passion blev miniatyrmålningar och ostindiskt vapenporcelain. Vid sidan av sina samlingar byggde han också upp ett gediget bibliotek med litteratur om konst och konsthantverk. Hjalmar Wicander var en seriös samlare med mycket goda kunskaper om sina samlingar.

Kapitalet som Hjalmar Wicander förvaldade och som möjliggjorde hans samlande, liksom hållandet av två ståndsmässiga bostäder, Villa Lusthusporten på Djurgården i Stockholm och Harpsunds egendom i Sörmland, hade börjat byggas av hans far August Wicander (1836–1891). Vid 32 års ålder hade fadern tröttnat på livet på landet som bonde i Skedevi socken, Östergötland, och bytt bondgården mot en fastighet på Brännkyrkagatan 66 på Södermalm i Stockholm. Året var 1868. På fastighetens bakgård fanns ett mindre korkskärerier inrymt och där kom August Wicander att spendera mycket tid. Hans intresse för att utveckla verksamheten resulterade i att han blev först i världen med ett mekaniserat korkskärerier. Så var det i gång och det lilla korkskäreriet utvecklades så småningom till en storkoncern. Fabriker öppnades i Göteborg, Berlin, Finland, Kurland och Ryssland och år 1879 bildades AB Wicanderska korkfabriker.

Blå rummet och den Wicanderska samlingen, Riddarhuset. FOTO: DICK NORBERG.

Under många år tjänstgjorde Hjalmar Wicander utomlands för familjeföretaget, men år 1897 kom han, hustrun Anna och sonen Carl-August hem till Stockholm. De bosatte sig på Strandvägen 47 och 1898 förvärvade de Villa Lusthusporten. Efter en omfattande ombyggnation kunde familjen flytta in 1901. Vid tidpunkten hade Hjalmar Wicander övertagit ledningen av AB Wicanderska korkfabriker.

Hjalmar och Anna Wicander skapade ett varmt och välkomnande hem. Gästböckerna vittnar om tacksamma gäster. Bland

kunligheter och affärskollegor hittar man många från konstens, teaterns och kulturens värld. Paret Wicander följde med sin tid och inredde vardagsrum i sina bostäder, det vill säga ett mindre formellt rum, i anslutning till salongen. I Villa Lusthusporten var det i vardagsrummet som de främsta pjäserna i Hjalmar Wicanders vapenporslinsamling placerades. Lättillgängligt för goda vänner och bekanta som ville ta del av och diskutera svenskt vapenporslin.

På 1890-talet hade Hjalmar Wicander på allvar börjat samla ostindiskt porslin med

svenska ättevapen, hemtagna av det Svenska Ostindiska Kompaniet mellan åren 1732 och 1813. Han blev en flitig besökare på Bukowskis auktioner och hos Stockholms antikhandlare. Samlingen växte med rekordfart då ekonomiska resurser inte saknades. Han samlade systematiskt, vilket innebar att även lagade föremål gavs en plats i samlingen. För honom gällde det att förvärva så många ättevapen som möjligt. Vi kan i dag konstatera att endast ett fåtal mycket sällsynta ättevapen saknas i samlingen. Vad än Hjalmar Wicander tog sig an, affärer eller samlande, så gjorde han det grundligt. Att han just koncentrerade sig på vapenporslin är intressant ur flera aspekter. Dels passade området för det systematiska samlandet, dels fanns en social vilja och ambition i samlandet. Hjalmar Wicander som gjort en hisnande resa, från bondgården i Östergötland till Stockholm som åttaåring, befann sig i mogen ålder ekonomiskt oberoende i samhällets övre skikt. I vissa sammanhang hörde han till, i andra inte. I hans efterlämnade bibliotek på Harpsund finns all utgiven litteratur om svenska adliga ätter som var tillgänglig under hans levnad. De användes naturligtvis som referensverk vid identifiering av ättevapen på porslinet, men var också en liten markör om att vilja höra till. Att hans berömda samling av ostindiskt vapenporslin kom att doneras till Riddarhuset är kanske inte så underligt. Det var viktigt för Hjalmar Wicander med donationen, dels för att bli ihågkommen av eftervärlden, dels för vetenskapen om att hans samling skulle hållas intakt i framtiden och komma till glädje för många. ☛

*Ulla-Karin Warberg, intendent,
Nordiska museet*

LITTERATURFÖRTECKNING

Ellehag, Claes, Hamilton, Anna, Åberg, Alf, *Riddarhuset*, Stockholm 1999

Lusthusporten. En forskningsinstitution och dess framväxt 1918-1993, Nordiska museet 1993

Strömberg, Sven, *Harpsund, Hus och Händelser*, Stockholm 2003

Konsul och fru Hjalmar Wicanders hem, Lusthusporten på Djurgården, *Svenska Hem i ord och bild*, 1924

Wicander, Carl-August, *Wicanders, Industriidkare och affärsmän under tre generationer*, band II, Stockholm 1951

KULTURKVÄLL PÅ RIDDARHUSET

Den 13 februari 2018 håller Ulla-Karin Warberg ett föredrag om Hjalmar Wicander och Riddarhusets samling av ostindiskt vapenporslin.

Heraldica Varia

DONATIONER

En donation innebär att Riddarhuset får föremålet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av föremålets förvaringsmiljö.

WRANGEL AF SAUSS

Huvudmannen greve Carl-Gustaf Wrangel af Sauss, Täby, har tillsammans med sin son greve Carl Wrangel af Sauss, Solna, låtit omvandla de sedan 1982 på Riddarhuset deponerade grevbrevet och friherrebrevet i original för utdöda friherrliga ätten Wrangel af Sauss nr 219 och grevliga ätten Wrangel af Sauss nr 93 till donation. Sedan 1916 finns även friherrebrevet i original från 1771 för den fortfarande friherrliga ätten Wrangel af Sauss nr 279 i Riddarhusets samlingar.

Vice amiralen och riksrådet Anton Johan Wrangel af Sauss (1679–1763) upphöjdes i friherrlig värdighet den 12 december 1747 i Palatset i Stockholm av Fredrik I. Ätten introducerades den 8 juni 1752 under nr 219. Han upphöjdes senare i grevlig värdighet den 22 november 1751 på Stockholms slott av Adolf Fredrik. Grevbrevet utfärdades först den 24 januari 1773 på Stockholms slott av Gustav III. Den grevliga ätten introducerades den 9 maj 1776 under nr 93 varvid den friherrliga ätten nr 219 utgick.

Det friherrliga vapnet är med ett svart kors fyrstyckat och har det urgamla Wrangelska vapnet med en svart mur i silverfält som hjärtsköld. I det översta fältet syns ett redlöst skepp med brutna master som syftar på en sjöstrid mot ryska skepp utanför Sandhamn 1719 då Anton Johan fick sitt skepp sönderskjutet och blev tillfångatagen. Det högra fältet med den halva liljan och schackmönstret är adliga ätten Kruse af Elghammars vapen. Hans första maka var Catharina Sofia Kruse af Elghammar (1684–1733). I det vänstra fältet återfinns andra makans, Anna Sofia Spens (1686–1761), vapen. Det nedersta fältet med ett hästhuvud i rött fält anges vara hans moders, Anna Margareta von Ramm (död 1709), baltiska vapensköld. Även den vänstra hjälmprydnaden med fem ryska och en

Grevliga ätten Wrangel af Sauss nr 93.

Friherrliga ätten Wrangel af Sauss nr 279.

svensk sjöflagga syftar på hjältebragden utanför Sandhamn 1719.

Det grevliga vapnet är i princip identiskt med det friherrliga förutom att det är kvadrerat i stället för fyrstyckat. Som tredje hjälmprydnad har här tillkommit ett gyllene lejon som håller i en riksrådshatt.

VON HAUSWOLFF

Bröderna herr Ulf von Hauswolff, Viken, och herr Claes von Hauswolff, Nyhamnsläge, har donerat sköldbrevet i original från 1743 för adliga ätten von Hauswolff nr 1880.

Förste statskommissarien i Statskontoret, sedermera landshövdingen i Kopparbergs län och presidenten Bernhard Reinhold Hauswolff (1700–1776), adlades den 19 september 1743 i Palatset i Stockholm av Fredrik I med namnet von Hauswolff. Ätten introducerades den 8 november 1746 under nr 1880.

Vapnet är kluvet och styckat. I det första

och fjärde fältet finns ett schackmönster i svart och silver som härrör från adliga ätten Clerks vapen. Bernard Reinholds moder var Margareta Clerck (1668–1748). Det andra röda fältet med ankare i silver alluderar på hans tidigare tjänst vid amiralitetet i Karlskrona. I tredje fältet ser vi ett rött granatäpple i gyllene fält som syftar på fruktsam-

Adliga ätten von Hauswolff nr 1880.

het och odödlighet. Hjälmprydnaden är en ek som växer upp genom tre gyllene kronor. Samma symbol hittar vi i Blekinges vapen. Bernhard Reinhold var född i Karlskrona och inledde sin karriär där.

STRÅLENHIELM

Birgitta Gyllenstierna Tiveli, Sigtuna, har donerat en mässingsstamp med träskrift med vapnet för utdöda adliga ätten Strålenhielm nr 1761.

DEPOSITIONER

En deposition innebär att äganderätten fullt ut kvarstår hos deponenten men att sködebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv.

VON SCHWERIN

Huvudmannen friherre Carl Johan von Schwerin, Skarhult, Eslöv, har deponerat adoptionsbrevet i original från 1778 för friherrliga ätten von Schwerin nr 133. Sedan 2004 finns även friherrebrevet i original från 1717 för samma ätt i Riddarhusets samlingar.

Friherrliga ätten von Schwerin nr 133.

Hovjägmästaren Otto Julius von Schwerin (1740–1780), upphöjdes i friherrlig värdighet den 27 december 1778 på Stockholms slott av Gustav III med adoption på sin farbroders ätt, vapen och nummer. Hans söner introducerades den 21 februari 1800 på det gamla friherrliga namnet och numret 133.

Det friherrliga vapnet är egentligen från 1717. Vapnet är kluvet och delat i tre fält och belagt med det uråldriga von Schwerinska vapnet – en röd ruta i ett silverfält. Det övre högra guld fältet med två krönta rävar och det övre vänstra röda fältet med ett stormgaller i silver saknar lättolkad förklaring men har troligtvis kontinental anknytning. Det undre blå fältet visar en rödklädd turkisk ryttare med grön turban på en vit häst vilket möjligen syftar på att ättens grundare, Philip Bogislaus von Schwerin (1687–1736), besökt Turkiet.

LILLIENBERG

Herr Claes Trägårdh, Södertälje, har deponerat följande fyra handlingar: friherrebrevet i original för utdöda friherrliga ätten Lillienberg nr 273 jämte vapenskiss för samma ätt samt grevbrevet i original för utdöda grevliga ätten Lillienberg nr 101 med den approberade vapenskissen för samma ätt.

Presidenten i Bergskollegium Johan Georg Lillienberg (1713–1798) och dennes broder, generalmajoren och chefen för Kalmar regemente sedermera generallöjtnanten Erich Gustaf Lillienberg (1719–1770), upphöjdes i friherrlig värdighet den 6 november 1766 på Stockholms slott av Adolf Fredrik. Ätten introducerades den 5 mars 1776 under nr 273.

Friherrliga ätten Lillienberg nr 273.

Grevliga ätten Lillienberg nr 101.

Friherrliga ätten von Otter nr 150.

Ointroducerade adliga ätten Segersvärd.

Johan Georg Lillienberg upphöjdes vidare i grevlig värdighet den 27 december 1778 på Stockholms slott av Gustav III. Den grevliga ätten introducerades den 19 mars 1783 under nr 101 men utlocknade på svärdsidan redan den 26 april 1798.

Det friherrliga vapnet är komplext delat och har en ovanlig oval hjärtsköld med en del av det Lillienbergska stamvapnet – en lilja över ett berg. Det översta guldfältet med en blå pyramid mellan två klöverblad återfinns även i adliga ätten Drefflings vapen som ätten Lillienberg har gemensamt ursprung med. Det högra blå fältet har en sjuuddig *Stella Chemica*, ett bergsmannaattribut. Johan Georg var nämligen president i bergskollegium. I samma fält återfinns tre nymästar i silver som kanske syftar på besök i Konstantinopel. Det vänstra röda fältet med tre kulor och en brinnande granat i guld är krigarattribut. I det nedersta fältet finner vi en blå hök mellan två stjärnor. Dessa symboler är hämtade från vapnet för adliga ätten Stiernklo. Brödernas moder var Christina Margareta Stiernklo (1686–1767).

Det grevliga vapnet är anmärkningsvärt i sin enkelhet. I stället för att göra vapnet ännu mer avancerat, vilket är vanligt vid upphöjningar, har man valt att helt återgå till det adliga stamvapnet med liljan över berg i blått fält.

VON OTTER

Huvudmannen friherre Rolf von Otter, Gränna, har deponerat friherrebrevet i original för friherrliga ätten von Otter nr 150.

Kamreraren vid amiralitetet i Karlskrona

sedermera landshövdingen i Blekinge län, Salomon von Otter (1647–1732), upphöjdes i friherrlig värdighet den 23 maj 1719 i Stockholm av Ulrika Eleonora. Ätten introducerades 1719 under nr 150.

Vapnet är kvadrerat och belagt med ursprungliga adliga ätten von Otters vapen som hjärtsköld. Vapnet är talande med en gyllene utter i en svart balk i ett gyllene fält. Det första och fjärde fältet är blå och belagda med ett kors i guld beprytt med fem blå musslor. Detta får vi tolka som svenska flaggans färger med sjömannattribut. Det andra och tredje fältet är av silver och belagda med ett svart flätat galler. Förklaring till denna symbolik är tyvärr oviss. I vänstra hjälmprydnaden hittar vi, liksom i von Hauswolffs vapen, ett träd som växer upp genom tre gyllene kronor och som syftar på Salomons tjänst vid amiralitetet i Karlskrona i Blekinge. I blasoneringen benämns dock detta träd som en lind.

FÖRVÄRV

SEGERSVÄRD

Riddarhuset har förvärvat sköldebrevet i original för utdöda ointroducerade adliga ätten Segersvärd.

Kaptenen vid Nylands regemente Carl Stichaeus (1692–1776) adlades den 15 september 1756 på Stockholms slott av Adolf Fredrik med namnet Segersvärd men tog aldrig introduktion på Riddarhuset. Ätten utlocknade 1890. Ätten har gemensamt ursprung med utdöda finländska adliga ätten von Cederwald nr 175.

Vapnet är delvis talande då man återfin-

ner ett svärd omvirat med en lagerkvist i hjälmprydnaden. I undre fältet i vapnet finns en gyllene båt mellan två strömmar av silver i blått fält, en variant av det finländska landskapet Nylands vapen. Möjligtvis kan de fyra kronorna i det övre fältet vara en referens till att Carl Segersvärd tjänstgjort under fyra monarker.

INLÅNAT OCH DIGITALISERAT

Många sköldebrev finns i privat ägo. Riddarhuset vill gärna ta del av dessa och erbjuder därför en kostnadsfri digitalisering av föremålen med högupplöst skanning. Innehavaren av sköldebrevet erhåller en CD-skiva med bilderna.

DEPONERING OCH DONATION

Vi vill passa på att påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad kunna deponera eller donera sköldebrev i Riddarhusets arkiv. Ta gärna kontakt för närmare information, telefon 08-723 39 95, e-post goran.morner@riddarhuset.se.

Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

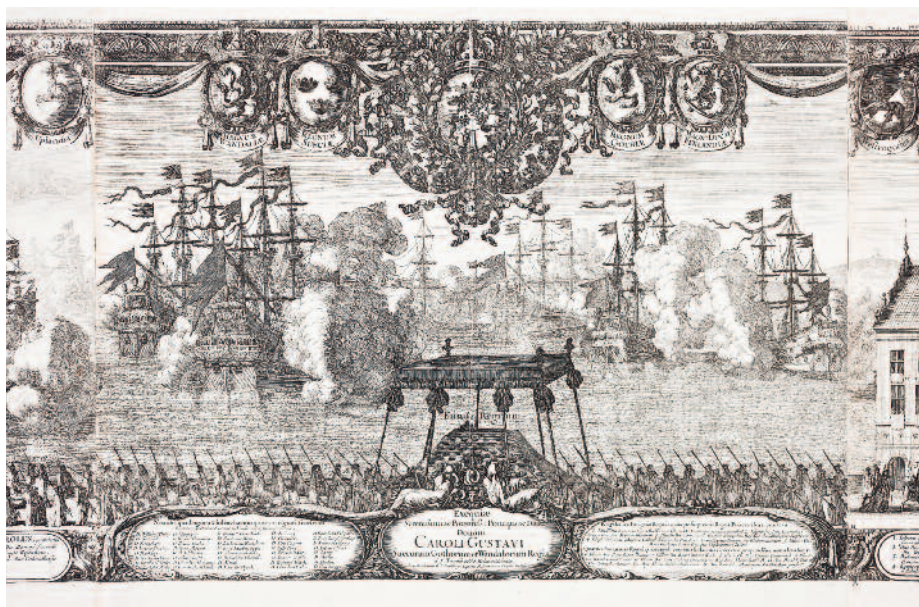
FOTO: GÖRAN MÖRNER.

Digert om dödens genealogi och heraldik

DÖDENS GENEALOGI OCH heraldik var temat på det heldagssymposium som i oktober 2017 anordnades på Riddarhuset i samarbete med Svenska Heraldiska Föreningen. Sex prominenta föredragshållare belyste olika aspekter av kunglig och adlig begravningskultur och dödens avtryck i både stamtavlor och andra skriftliga källor.

Lena Rangström, fil. dr h.c. och tidigare förste intendent på Livrustkammaren, berättade om kungliga begravningar genom 500 år utifrån sin bok *Dödens teater*. Hon beskrev bland annat hur Gustav Vasas begravning 1560 införde något helt nytt i Sverige och hur den användes för att befästa Sveriges övergång från valrike till kungligt arvrike. Inspirationen till processionen hämtades från kontinenten, framför allt från kejsare Karl V:s sorgeprocession i Bologna 1558, som fanns återgiven på kopparstick. Vid Gustav Vasas begravningsprocession syntes landskapsfanor, riksbaner och regaller, fotsida klädsel på processionsdeltagarna och sorgeschabrak på hästar, allt enligt nyheterna från kontinenten. Detta blev sedan förebildligt fram till överflödsförordningarna under 1600-talets senare del, vilka satte stopp för begravningsprocessionerna. Därefter flyttades begravningshögtidens tyngdpunkt och hela prakt in i kyrkorummet. Särskilt Nicodemus Tessin gjorde fantastiska scenografier till denna »dödens teater», inte minst i samband med Ulrika Eleonoras begravning i Riddarholmskyrkan 1693. Under 1800-talet återkom så begravningsprocessionerna – en tradition som levat kvar in i nutid.

Inga von Corswant-Naumburg, fil. dr i konstvetenskap, gav en exposé över huvudbanerens förändring under 500 år. Huvudbanerens utseende kan avslöja åtskilligt om den döde och vilka släktförbindelser som fanns runt om – om de var framstående, rika och ville visa det. Det framgår också ofta om det fanns några skickliga bildhuggare i geografisk närhet av den avlidne och om bildhuggaren hade en ritning av vapnet att utgå från. Hon avslutade med att påminna om att inte använda ordet begravningsvapen i dessa sammanhang. Huvudbaner, anvapen och

Karl X Gustavs sorgeprocession i november 1660, ett exempel på hur magnifik kunglig begravningskultur kunde gestalta sig. FOTO: JENS MOHR.

epitafier är de korrekta benämningarna.

Ingrid Sjöström, docent i konstvetenskap och f.d. ansvarig för Sveriges kyrkor på Riksantikvarieämbetet, talade om ättens ära och minne. Magnifika gravkor var ett sätt för högadeln att markera sin ställning och kanske också bräcka varandra. Gravkoren var även en möjlighet till extra inkomster för kyrkan. I gamla kyrkor går det ofta att se gravhällar inne i kyrkan. Det var präster och stormän som fick begravas där och ju närmare altaret någon låg, desto finare var det. Från 1783 blev det helt förbjudet att gravlägga i kyrkorummen.

Magnus Bäckmark, fil.kand., släktforskare, heraldiker och huvudförfattare i det pågående bokprojektet *Riddarhusets vapensköldar*, höll ett föredrag om dödens avtryck i skriftliga källor – från runskrift till tidningsannonser med kyrkböcker, likpredikningar och bouppteckningar som exempel däremellan.

Göran Mörner, riddarhusingenealog, berättade om Riddarhusets genealogiska arbete, hur information om levande och döda doku-

menteras, hur äldre källor värderas och om det stora stamtavleprojekt som pågår på Riddarhuset. I arbetet med att föra adelns genealogier ingår ansvaret att både »ta död» på ätter, liksom att ibland återuppliva dem. Så har digert detektivarbete och noggranna undersökningar under årens lopp ibland resulterat i att gamla, tidigare antagna utdöda ätter fått nytt liv och återinförts i Adelskalendern.

Dagens siste talare var Alexander Engström som skriver en avhandling som belyser hur adlighet praktiserades och gestaltades vid begravningar under stormaktstiden. Genom att använda ljud kunde adlighet manifesteras över ett långt större område än vad som var möjligt med visuella instrument. Ljuden som hördes i samband med begravningar kom från kyrkklockor, kanoner och musköter, trumpet och pukor, processionsljud och sång. En klockringning kunde pågå i trettio minuter (Jakob De la Gardies pågick i två timmar!). Lägg därtill 600 kanonskott och en svart, tät krutrök som lade sig över hela dåvarande Stockholm så inser man snabbt att ingen invånare kunde undgå de högadliga begravningsritualerna vid denna tid. ☞

Louise Ribbing

EFTERLYSNING: PORTRÄTT AV ADLIGA STENTRYCKARE

År 1811 presenterade Carl Edvard Gyldenstolpe ett »Lithografiskt försök» på en utställning anordnad av Konstakademien i Stockholm. Stentrycket hade han tagit fram tillsammans med en grupp entusiaster som samlats för att pröva på den nya konsten att trycka med hjälp av en kalksten. Stentrycket hade upfunnits ett decennium tidigare i Tyskland. Inkallade av Karl XIV Johan kom så ett par tyska litografer att starta det första stentryckeriet i Sverige för 200 år sedan.

Det fanns flera som var intresserade av tekniken. Inte så få var adelsmän och flera av dem knutna till hovet. Fredrik Boije af Gennäs uppgav att det var den nya tryckmetoden som fick honom att starta sitt berömda tidningsmagasin, *Konst, Nyheter och Moder*. Albrecht von Lantingshausen prövade själv på att få några av sina konstverk tryckta enligt den nya metoden. Hjalmar Mörner med sina vänliga framställningar av Stockholmslivet är en tredje. Den noggranne Adolph Schützerantz, som själv ville kolorera och granska alla blad i arbetet med ett uniformsverk. Till de målade militärerna räknas också Michael Gustaf Ankarsvärd, som lärde sig stentryckstekniken i Paris och sedan tryckte sina och broderns

FOTO: UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK.

planscher för *Sveriges märkvärdigaste Ruiner* hos en Parisutbildad litograf, Johan Gjösthröm. Den mest ihärdige av de tidigast intresserade var dock Ulric Mannerhjerta, som ville foga ett stentryckeri till sin musikhandel.

Övergår vi från amatörernas krets till de professionella litograferna, så står Carl von Schéele ut särskilt. Han fick ett statligt lån till etableringen av sitt stentryckeri, efter-

som han hade en teknik som man aldrig tidigare sett i huvudstaden.

För ett avhandlingsarbete om introduktionen av stentrycket i Sverige söker jag porträtten på några av dessa personer. Gyldenstolpe finns avbildad i *Svenskt Konsthistoriskt lexikon*. Bilden synes härröra från en medaljong. Men var finns den? Jag söker kontakt med ägaren till medaljongen eller med någon som vet var den finns. Samtidigt söker jag efterlevande släktingar till Carl Edvard Gyldenstolpe. Flera i familjen Gyldenstolpe var intresserade av litografi.

Albrecht von Lantingshausen dog 1820. Han hann således uppleva det första stentryckeriet i Stockholm, där han tryckte sina vyer. Jag skulle vilja få tag på ett porträtt av den gamle Lantingshausen. Känner någon läsare av Arte et Marte till en sådan bild?

Även för Carl von Schéele och Ulric Mannerhjerta saknas det porträttbilder. Känner någon till sådana?

Kontakta: Gunnel Hedberg, tel. 040-611 34 86, e-post: gh@ihe.nu.

EFTERLYSNING: AMBASSADÖRSUNIFORMER

Protokollet på Utrikesdepartementet deltar i arrangemangen vid Kungens Högtidliga audienser för främmande sändebud. De anlitade introduktörerna tar emot sändebudet på UD och hämtas sedan av vagnar från Hovstallet för att köras upp till slottet för ceremonin där. Introduktörerna bär ambassadörsuniformer. UD har de senaste åren låtit sy upp två uniformer för de kvinnliga introduktörerna, men de (inte helt nya) uniformer som finns till de manliga introduktörerna börjar ta slut. De är dessutom uppsydda för ganska små och smärta personer. Protokollet söker nu efter begagnade ambassadörsuniformer att köpa eller överta för att kunna fortsätta att utrusta de manliga introduktörerna med lämpliga uniformer. Kontakta gärna Anna Block Mazoyer, UD, tel. 08-405 54 90, e-post: anna.block-mazoyer@gov.se.

Det finns olika typer av diplomatuniformer, det är bara ambassadörsuniformen UD efterlyser, se bild.

FOTO: UTRIKESDEPARTEMENTET.

UTSKICK INFÖR

SVERIGES Adels KALENDER 2019

Sveriges Ridderskap och Adels kalender 2019 produceras under 2018. Ett korrektur kommer att skickas ut till ättemedlemmarna i början av mars 2018. Vänligen returnera korrekturet eller svara via adelskalendern.se

Meddelanden från Riddarhuset

VERKSAMHET

Nu blir det ljusare runt Riddarhuset, då statyerna av Axel Oxenstierna och Gustav Vasa fått belysning. Det är en del i den uppgradering av palats- och parkbelysning som pågår.

Ett annat projekt som nu är klart är nyutgåvan av boken *Riddarhuset* som finns till försäljning på Riddarhuset och via vår hemsidas webbutik. Ett stort och stundtals komplicerat arbete har kalenderredaktören Marianne Setterblad stått för då hon redigerat nyutgåvan med ambitionen att spegla de förändringar som skett sedan förra utgåvan som gavs ut 1999, berika boken med nytt bildmaterial samt bevara känslan och estetiken i den tidigare utgåvan. Boken har nu kompletterats med avsnitt på engelska för våra internationella kontakter.

En annan efterfrågad nyhet som vi nu kan erbjuda är möjligheten att via hemsidans webbutik köpa ett förstklassigt fotografi av de vapensköldar som pryder Riddarhussalen. Samtliga vapensköldar finns nu tillgängliga.

Riddarhuskanslisten Karin Lilliehöök Kihl har utvecklat servicen till de ättemed-

lemmar som bokar Riddarhuset för festliga sammankomster, genom utformandet av en bokningsflik på hemsidan där man kan få inspiration till evenemang och se förslag till dekorationer, dukningar, lokaler med mera.

Under året har Riddarhuset satt nytt rekord i antal besökare under Riddarhusets besöksstimme och även antalet besökare till vårt populära kulturprogram är fler än tidigare år. Riddarhusamanuensen Oscar Langenskiöld leder arbetet med guidningsverksamheten med den äran, och många olika grupper bokar in en visning av Riddarhuset. Ibland har undertecknad fått möjlighet att hoppa in och guida, framför allt skolklasser, vilket alltid är enormt givande. Eleverna ger ofta uttryck för ett stort intresse och vetgirighet kring forna tider, och även för Riddarhusets verksamheter i dag.

Under 2018 har kansliet för avsikt att medverka på Historiedagarna i Visby och på Släktforskar dagarna i Växjö. Vi vill på detta sätt sprida den kunskap som finns på Riddarhuset, och fortsätta berätta vår del av historien om Sverige.

INTERNATIONELLT

Den 6–8 september 2017 var kansliet på besök hos vår nederländska motsvarighet, Hoge Raad van Adel i Haag. Ordförande Pieter de Savornin Lohman och kanslichef Marc Scheidius med personal hade förberett ett varmt välkomnande och ett späckat program. Föreläsningar om respektive verksamheter, frågestund, givande samtal och utbyte av erfarenheter präglade dagen. Vi hann under dagarna i Amsterdam också med ett besök på Rijksmuseum, Oude Kerk, en båttur på kanalerna, samt ett besök på Trippenhuis, ritat av den holländske arkitekten Joost Vingboons, en av de fyra arkitekter som ledde arbetet med vårt eget Riddarhuspalats.

Den 5–8 oktober 2017 var det CILANE-kongress i Avignon arrangerat av Réunion de la Noblesse Pontificale (RNP). Värld för arrangemanget var comte Roger Marraud des Grottes. Det digra programmet innefattade förutom själva kongressen med välkomstmiddag även utflykter, slottsbesök och en avslutande galamiddag med bal i påvens palats i Avignon. Under lördagens möte valdes madame Béatrix de Sury d'Aspremont till

Riddarhuskansliet på besök hos sin nederländska motsvarighet i Haag. Bakre raden, f.v.: ordföranden jonkheer Pieter de Savornin Lohman, Christina Neuman, Oscar Langenskiöld, administratör Aldert Gritter och kansliets chef Marc Scheidius. Främre raden fr.v.: friherinnan Carien Snouckaert van Schauburg-Buchwaldt, Marianne Setterblad, Louise Ribbing, Erik Drakenberg, Karin Lilliehöök Kihl, Madeleine Werner, heraldikexpert Jos van den Borne, Pontus Ragnö, Göran Mörner och jonkheer Frans van Rijckevorsel van Kessel. FOTO: HÉLÈNE VAN DOMBURG, HOGE RAAD VAN ADEL.

ny koordinator för CILANE de kommande tre åren. Till vice koordinator valdes prinsessan Sophie Galitzine och baronessan Vera Fersen kvarstår som sekreterare ytterligare tre år. Således är det nu tre damer som leder samarbetet i CILANE. Den mycket omtyckte och duglige avgående koordinatör herr Johan Grotenfelt från Finlands Riddarhus avtackades högtidligt och med stora ovationer under galamiddagen.

Riddarhuset representerades av ordförande greve Gustaf Wachtmeister med hustru, grevinnan Annelie Wachtmeister, direktionsledamot herr Johan Coyet med fru Jacqueline Coyet samt riddarhussekreteraren herr Erik Drakenberg.

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

VÄRDEPAPPERSFÖRVALTNING

Stark ekonomisk tillväxt i Europa och i stora delar av världen driver på företagens tillväxt och resultatutveckling. Samtidigt är lågräntepolitiken alltjämt stimulerande vilket innebär att aktiemarknaderna befinner sig i den bästa av världar. Den internationella politiska oron har endast marginellt påverkat marknaderna. Den svenska börsen är upp knappt 15 procent hittills i år och ett internationellt index, MSCI World, upp nästan 9 procent i svenska kronor. De av Riddarhuset förvaltade fonderna var per den sista oktober upp med drygt 11 procent.

*Patrik Tigerschiöld, direktionsledamot
vice ordförande*

DOMÄNFÖRVALTNING

Skogskonjunkturen är stark med stigande timmer- och massavedspriser. Den svenska byggmarknaden är mycket stark och exportmarknaden påverkas positivt både av ökad efterfrågan och av en svag svensk krona.

Domänerna kommer att visa mycket goda ekonomiska resultat för 2017. För O.G. Paulis donation inte minst beroende på att skogstillståndet kräver en ökad avverkningstakt i kombination med de goda priserna. Den upprepning som skett på de cirka 1 000 hektar som drabbades av stora snöoväder i december 2016 är slutförd och med ersättning för de fördyrade avverkningskostnaderna från vår skogsförsäkring är det ekonomiska utfallet godtagbart.

Upprustningen av O.G. Paulis födelseplats, herrgården Stjärnevik, är nu slutförd och ny hyresgäst är en välkänd entreprenör från Kisa.

Den nya handelsträdgården med kafé vid Löfstad slott har haft en bra start med många besökare som även kommit till slotet och världshuset. Stenarbeten i form av murar och terrasser som lagas och kompletteras sker nu enligt uppgjord flerårsplan. Stenbrottet vid Klinga arbetar för högtryck och ger ett betydande överskott till stiftelsen. Diskussioner pågår med Banverket om sträckning av den nya höghastighetsbanan som ska passera Löfstad.

På Kronovall löper ordinarie verksamhet enligt planerna. Den mycket omfattande takomläggningen är slutförd till en självklart hög kostnad men också med ett väldigt fint resultat.

Hans von Stockenström, domändirektör

KULTUR

Vårens kulturprogram bjuder på ett rikt utbud av föreläsningar, konserter och en utställning om Riddarhusstorgets historia. Vårens första kulturkväll äger rum den 13 februari, då Ulla-Karin Warberg, intendent vid Nordiska museet, föreläser om konsult Hjalmar Wicanders samling av ostindiskt vapenporcelän som donerades till Riddarhuset 1930. Detta sker i anslutning till utställningen *Adelborg och Barck – två keramiska pionjärer* som pågår fram till och med den 28 februari.

I syfte att uppmärksamma aktuell historisk forskning av relevans för Riddarhusets verksamhet kommer konsthistorikern Martin Olin, Nationalmuseum, att föreläsa den 27 mars på temat *Carl Johan Cronstedt – arkitekt och organisatör*.

I april öppnar en ny utställning som skildrar Riddarhusstorgets historia som en viktig mötesplats och politiskt centrum i huvudstaden från stormaktstiden och fram till 1900-talets början. Platsens betydelse som informationscentrum och arena för diskussion och reaktion belyses, liksom stadsmiljöns förändringar under århundradenas gång. Under hela 2018 anordnas ett antal föreläsningar i anslutning till utställningen, där historiker belyser togets utveckling ur olika perspektiv. Karin Sennelfelt, Stockholms universitet, föreläser den 17 april på temat *Riddarhuset som politikens centrum* och Mats Hayen, Stockholms stadsarkiv, talar den 8 maj om *Det föränderliga toget. Riddarhuset som byggnader, verksamheter och människooften från 1700 till 1900*.

Konsertprogrammet bjuder på sedvanlig variation med ett utbud som spänner över

klassisk musik, jazz och militärmusik. Flera av Riddarhusets återkommande samarbetsparter på musikområdet medverkar, bland annat *Drottningholms Barockensemble* som den 25 april presenterar ett program med musik och poesi från Solkungens Versailles. I maj blir det tre kammarmusikkonserter med *Stockholm Chamber Music* som framför verk av bland andra J. H. Roman, H. Villa-Lobos och Jean Sibelius.

*Rebecka M. Adelswärd, direktionsledamot
med ansvar för kultur och vetenskap*

KULTURSTÖD

Riddarhusdirektionen lämnar ekonomiskt stöd till enskilda och organisationer för projekt med anknytning till Riddarhuset och Ridderskapet och adeln, företrädesvis av historisk art. Beslut om utdelning av kulturstöd sker vid direktionsens sammanträde i december. Ansökningar om kulturstöd ska vara Riddarhuset tillhanda senast den 1 november.

Vid direktionsens sammanträde den 15 december 2017 beslutades att följande projekt skulle tilldelas Riddarhusets kulturstöd:

David Lindén: 40 000 kronor för en heltäckande studie av Johan Skytte. Tack vare Skyttes insatser utvecklades det svenska utbildningsväsendet i början av 1600-talet till ett av de främsta i Europa.

Göran Norrby: 30 000 kronor för utgivning av boken *Maktens rivaler. Drottning Lovisa Ulrika, Gustav III, Axel von Fersen d.ä., Carl Fredrik Pechlin 1755–1792*. Mordet på Gustav III markerar i själva verket bara slutet på en brutal och uppsplitande kamp om den politiska makten mellan kungahuset och Riddarhuset.

Margaret Wallace Nilsson: 10 000 kronor för en doktorsavhandling som bland annat behandlar Kalmarunionen och några svenska adelsätter.

My Helsing: 10 000 kronor för en bok om de så kallade biljetter som utbyttes mellan hertiginnan Charlotte och Sophie von Fersen 1774–1805. Den tilltänkta boken utgör en kritisk utgåva av ett urval brev (biljetter) i svensk översättning från hertiginnan, senare drottning Hedvig Elisabeth Charlotte (1757–1818), till hennes bästa väninna, grevinnan Sophie Piper, född von Fersen (1757–1818).

Nils Bildt: 50 000 kronor för boken *Bildt – historien om en släkt*. Syftet är att med utgångspunkt i ett rikt källmaterial ur privata och offentliga arkiv tillgängliggöra ny forsk-

ning om släkten Bildts historia under sjuhundra år.

Joakim Pauli: 10 000 kronor för en ny publikation om ätten Pauli. Boken ska utgå från stamtavlorna och arbetet ska förhoppningsvis kunna komma den genealogiska avdelningen på Riddarhuset till godo.

Nordenfjellska släktföreningen: 50 000 kronor till en bok om Ulrika Eleonoras massnobiliseringar. Under drottningens korta regeringsperiod adlades cirka 250 personer, det vill säga en person varannan dag. Varför så många? Vem eller vilka kom med förslag? Av vilka anledningar?

Fideikommissariernas intresseförening, FIO: 10 000 kronor för en bok om de nuvarande svenska fideikommissen. Tanken med boken är att i en elegant form informera om dessa anläggningar till intresserade grupper och att sprida information rörande fideikommissens roll i det moderna svenska samhället.

Fredrik Wetterqvist: 10 000 kronor. Musik av adliga tonsättare inom projektet »Levande musikarv». Musikaliska Akademien har initierat projektet för att tillgängliggöra vår musikskatt så att den åter blir en vital del av vår moderna repertoar. Genom »Levande musikarv» har exempelvis många hittills okända kvinnliga tonsättare äntligen fått sin rättmätiga plats i den svenska musikhistorien.

Christina Ponton von Gerber: 20 000 kronor för boken *Eldsjälar och deras sällskap*. En bok som behandlar välgörenhetsarbete och tar sin utgångspunkt i det arbete som Anne-Marie Palmstierna på Maltesholm och Ann-Mari von Bismarck på Friedrichruh i Tyskland utförde under andra världskriget och flera decennier därefter.

Ulf Gyllenhammar

SVENSKA ADELSFÖRBUNDET

Svenska Adelsförbundets huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behovande adeln, i första hand äldre och sjuka. Även ointroducerad adel kan komma i fråga. Många hjälpbehövande saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall.

Svenska Adelsförbundet har under sommaren anslutit sig till Riddarhusets värdepappersförvaltning i den så kallade Herculesfonden. Styrelsen bedömer att detta kommer att innebära en god avkastning som förväntas möjliggöra att förbundet fortsatt kan stödja behovande på ett bra sätt.

PERSONLIGT UTFORMADE

Individuellt formgivna manschettknappar, emblem och insignier

Krystallglas med enskild dekor, monogram, logotyp eller vapenbild

Handbroderade textilier

Kuddar, bordsfanor, möbler, paramenta

Vi levererar även skräddarsydda väskor, portföljer och paradhandskar

Kontakta oss för ett personligt sammanträffande. Vi lämnar råd, förslag och upprättar ritning eller skiss som underlag för ett beslut. Före tillverkning tar vi fram prov för slutlig beställning. Fasta priser.

Välkommen! – Det är billigare än Du tror!

RHOMBUS

Garnisonen, Karlavägen 100, Stockholm

www.rhombus.se ovs@rhombus.se

070-726 80 38

Riddarhussällskapet avslutade sitt jubileumsår med en välbesökt internationell festhelg. Vid ett av borden satt Laura Kirstine Brandt Trampe, Therése Gyllenram, Victor Dzougoutov och Camilla Crafoord.

FOTO: SISSEL WAERING.

Svenska Adelsförbundet har årligen en te-bjudning för ättemedlemmar i Stockholm med omnejd som under året fyller 70 år. Vid denna brukar Adelsförbundet bjuda på någon form av underhållning. Höstens bjudning ägde rum onsdagen den 20 september och besöktes av ett 80-tal gäster. Förutom afternoon tea i Lantmarskalkssalen fick deltagarna lyssna till sångerskan och skådespelaren Frida Bergh. Hon läste gripande texter ur de böcker av Vilhelm Moberg som ligger till grund för musikalerna Kristina från Duvemåla. Frida Bergh har spelat rollen som Kristina i nämnda musikal och hon bjöd även på några av dess finstämda sånger, vackert ackompanjerad av pianisten Krister Lundquist.

Svenska Adelsförbundet har åtagit sig att från svensk sida administrera det ungdomsutbyte som sker inom ramen för CILANE. Detta beskrivs närmare på annan plats i tidskriften.

Medlemmar i Svenska Adelsförbundet har hört av sig och undrat hur det förhåller sig med Adelsförbundets möjligheter att förmedla boende i Pauvres Honteux' lägenheter i Nockebyhem. Svenska Adelsförbundet har sedan 1967 ett avtal med hemmet som innebär en möjlighet att med förtur anmäla sina medlemmar till den kö som Pauvres Honteux håller. Det gäller tio lägenheter. Lägenheterna är fördelade och fem personer står för närvarande i kö. Med början 2018 ska Nockebyhem genomföra ett stambyte som beräknas ta upp till fem år. Det torde så-

ledes ta lång tid innan det kan finnas möjlighet till en lägenhet i Nockebyhem.

Förbundet kommer att ha sitt årsmöte onsdagen den 18 april 2018. Styrelsen har beslutat att mötet ska föregås av mingel med förfriskningar så att förbundets medlemmar får tillfälle att umgås med varandra.

Upplysningar om förbundets verksamhet lämnas av sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren, friherre Gabriel Hermelin, tel. 070-721 11 28.

Henrik von Vegesack, ordförande

RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Först en tillbakablick på jubileumsåret 2017. Riddarhussällskapet firade som pigg 70-åring med ett flertal aktiviteter. Under hösten 2017 bjöds bland annat Riddarhussällskapets medlemmar på en uppskattad, fri- och välbesökt slotts- och herrgårdsutflykt. Denna gång gick resan till det historiskt intressanta Bergslagen för besök på Tersmedenska herrgården och Ramnäs bruk, Svanå bruk samt Skultuna messingsbruk. På dessa bruks-egendomar har flera svenska adliga familjer verkat och sett till att Sverige under långa perioder varit en av världens främsta järnproducenter.

Jubileumsåret kulminerade med en festhelg i början av december 2017. Helgen inleddes på fredagen med en mottagning hemma hos ordförande Rutger Gyllenram. Under lördagen bjöds på en guidad tur i

Gamla stan och på Södermalm, under ledning av kunniga H.C. Toll. På lördagskvällen var Riddarhuset fyllt till brädden av förväntansfulla festdeltagare i alla åldrar. Extra roligt var att så många av sällskapets systerföreningar i både Sverige och övriga Europa ville vara med och fira. Totalt var över tio europeiska riddarhus representerade. Under kvällen fick gästerna njuta av välsmakande rätter och bubblande drycker, en visning av Riddarhussalen och dans som sträckte sig från den mer traditionella valsen till modernare danssteg. Kvällen bjöd verkligen på något för alla. Festhelgen avslutades på söndagen med brunch.

Jubileumsåret 2017 avslutades den 14 december med värmande glögg hemma hos ordförande Rutger Gyllenram.

Riddarhussällskapet ser fram emot 2018 med nya möjligheter att träffas och umgås samt ett program fyllt av aktiviteter. Under februari 2018 besöker vi åter Liljevalchs Vårsalong på Djurgården. I mars 2018 hålls årsmötet med tillhörande föredrag på Riddarhuset. Aktivitetsåret fortsätter med den traditionella slotts- och herrgårdsutflykten och avslutas med den festliga balen på Riddarhuset. Utöver detta välkomnas även medlemmarna att delta i en mängd aktiviteter ordnade av CILANE runt om i Europa.

Detta och mycket mer sker under 2018, ett år som vi hoppas att ni vill tillbringa med oss. Oavsett ålder erbjuder ett medlemskap i Riddarhussällskapet ett stort aktivitetsutbud och ett tillskott till din umgängeskrets. Ta därför chansen att bli medlem och följ med på våra aktiviteter. Välkommen!

Claës af Burén, styrelseledamot

RIDDARHUSET ANORDNAR SLÄKTFÖRENINGARNAS DAG

söndagen den 22 april 2018

Inbjudan och information skickas ut under våren till kontaktpersonerna för de på Riddarhuset registrerade föreningarna. För vidare information och frågor kontakta riddarhuskanslisten Karin Lilliehöök Kihl, tel. 08-723 39 91 eller kansli@riddarhuset.se.

OM RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Riddarhussällskapet är en ideell förening för Riddarhusets medlemmar med familjer. Föreningen ordnar föreläsningar, utflykter, guidade visningar och festliga sammankomster. Årsavgiften är 200 kronor för makar och 150 kronor för enskilda. Anmälan om medlemskap sker enklast via Riddarhusets hemsida, via e-post: riddarhussallskapet.gea@gmail.com, eller Riddarhussällskapets ordförande Rutger Gyllenram, e-post: rgyllenram@gmail.com.

RAUK

Verksamhetsåret 2017 avslutas med årsmöte den 15 februari 2018 och därefter vinterbal den 17 februari. Vi i styrelsen vill i vanlig ordning uppmuntra våra medlemmar att närvara under årsmötet, då det är lärorikt, trevligt och en möjlighet att engagera sig djupare i föreningen.

Den som redan nu känner en önskan att engagera sig i styrelsearbetet eller i föreningen kan kontakta valberedningens ordförande Carl Lowisin på valberedningen.rauk@gmail.com eller RAUKS styrelse på rauk.riddarhuset@gmail.com.

I slutet av augusti kommer en internationell weekend att äga rum då medlemmar

från våra systerföreningar inom CILANE kommer till Sverige för en aktivitetsspackad helg och en bal utöver det vanliga.

Sean Crafoord, ordförande

OM RAUK

RAUK är en ideell förening för dig mellan 18–35 år som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt.

RAUKS syfte är att fördjupa kontakterna och stärka gemenskapen inom den unga svenska adeln och belysa adelns roll i historien. Medlemskap är kostnadsfritt och du registrerar dig genom e-post till rauk@riddarhuset.se. RAUK verkar även för att stärka gemenskapen med de systerorganisationer i Europa som samarbetar genom den gemensamma föreningen CILANE.

RAUKS huvudsakliga arrangemang varje år är våra två baler: vinterbalen och sommarbalen. Vartannat år arrangeras i samband med sommarbalen en Internationell helg för medlemmar i CILANE. Utöver balerna erbjuder vi många kulturella och sociala aktiviteter, allt från afterwork till föreläsningar. Vare sig du vill delta ofta eller mer sällan ger ditt medlemskap i RAUK tillgång till ett stort nätverk och möjlighet att träffa många nya vänner och bekanta.

KÖP OCH SÄLJ PÅ

Riddarhustorget

Arte et Martes fria marknad

Adress: Riddarhustorget
Arte et Marte, Riddarhuset
Box 2022, 103 11 Stockholm
E-post: arteetmarte@riddarhuset.se

Säljes: Sparreporträtt. Anlängd i form av nio litografier från Lars Siggesson Sparre (1492–1554) t.o.m. Carl Johan Sparre (1795–1841) i bronserade ramar. Pris 3 900 kronor. Vapenring i guld för adliga ätten Peyron, liten och lämplig för dam. Halva nypriset, 4 800 kronor. Tel. 073-507 61 10.

Önskas hyra: Pensionerad lärare med hund önskar hyra trevligt hus på landet i mellersta eller södra Sverige för året runt-boende. Gärna på gård, helst med trädgård. Vänligen kontakta Catharina Tandefelt, tel: 070-595 66 48, e-post: catharina@hayawani.nu.

Ungdomsutbyte inom CILANE

CILANE bildades 1959 och dess högkvarter ligger i Paris. Den övergripande tanken inom organisationen är att adeln i Europa ska lära känna varandra och de olika ländernas kultur och historia. Sedan många år finns en verksamhet som erbjuder tonåringar (13–19 år) möjlighet till ungdomsutbyte. Verksamheten bär namnet Youth Exchange of CILANE. Det erbjuds även aktiviteter under sommarlovet, som segling på större skepp på holländska kanaler med professionell besättning och de mycket populära och välorganiserade cykelturerna under fyra dagar i Tyskland.

Svenska Adelsförbundet representerar Sverige inom Youth Exchange. Under 2016, som var det första året för Sverige i ungdomsutbytet, visade ett flertal familjer intresse för denna möjlighet och en familj genomförde ett utbyte som blev mycket lyckat.

Rent praktiskt går det till så här:

En familj i Tyskland har två tonåringar som gärna skulle vilja komma till Sverige i exempelvis två veckor. Eftersom familjen inte har egna svenska kontakter vänder man sig till den tyska representanten i Youth Exchange of CILANE. Denna tar kontakt med Sveriges motsvarighet som undersöker om det finns någon familj som kan vara intresserad av att få besökande tonåringar, helst familjer med egna tonåringar. Kontakterna sköts fortsatt-

ningsvis sedan direkt mellan familjerna i Tyskland och Sverige. På samma sätt kan svenska adelsfamiljer omvänt utnyttja CILANES stora nätverk i övriga Europa. Det är också möjligt att låta svenska tonåringar besöka familjer i andra europeiska länder utan att ta emot ungdomar därifrån, även om detta inte är huvudtanken. Förmedlingen sköts ideellt och är helt kostnadsfri för båda parter. Deltagande länder är Belgien, Finland, Frankrike, Holland, Italien, Kroatien, Portugal, Ryssland, Schweiz, Spanien, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike. England är mycket efterfrågat som utbytesland, varför ett intensivt arbete pågår för att hitta en lämplig kontaktperson där.

Sista anmälningssdag är den **30 april** 2018 för utbyte kommande sommar och sista anmälningssdag är den **28 februari** 2018 för att delta i cykelturer i Tyskland eller segling på kanaler i Holland.

Undertecknad tar gärna emot förfrågningar och intresseanmälningar för sommaren 2018, helst per e-post.

För Svenska Adelsförbundet, *Carl-Gustaf Åkerhielm af Margrethelund*, vice ordförande

E-post: carl-gustaf.akerhielm@riddarhuset.se
Tel: 070-341 97 17

Aktuella böcker

Redaktör: Oscar Langenskiöld, tel. 08-723 39 97, e-post: oscar.langenskiold@riddarhuset.se

KLASSISKT VERK OM FINLÄNSK ADELSSHERALDIK

År 1889 utgav Finlands riddarhusdirektion *Finlands Ridderskaps och Adels vapenbok*. Initiativet togs på lantdagen 1888 och uppdraget gavs åt filosofie kandidaten Georg Fredrik Granfelt. Bakgrunden var att den tidigare vapenboken utgiven 1840–1843 av Georg August Kajanus inte längre fanns kvar. Denna vapenbok hade dessutom blivit mycket kritiserad för bristfällighet och felaktigheter.

Den nya vapenboken, som skulle ges ut i 500 exemplar, skulle visa alla vapen i färg, förses med tillhörande register och vapenbeskrivning. Källmaterialet skulle utgöras av de sköldebrev som förvarades på Riddarhuset eller som kunde införskaffas, i andra fall av tillförlitliga källor. Det slutliga arbetet granskades före utgivningen av statsarkivarie Reinhold Hausen.

Verket blev påkostat i tidens stil. Pärmens visade överst Finlands vapen som storfurstendöme varunder Finlands Riddarhus och direktionens sigill omgivet av en utskuren ram i trä och samtliga landskapsvapen. År 1893 utkom ett tillägg med rättelser och kompletteringar. I inledningen redogör Granfelt för heraldikens historia och förklarar olika facktermer samt återger blasoneringen för Finlands vapen och landskapsvapen. Härpå följer blasoneringen för de introducerade ätternas vapen, 1 furstligt, 11 grevliga, 58 friherrliga och 266 adliga, varefter följer alla vapen återgivna i färg.

Efter 1893 introducerades ytterligare tre friherrliga (nummer 61–63) och 15 adliga (nummer 268–282) ätter, deras vapen med blasoneringar publicerades 1981 i Finlands Riddarhus skriftserie *Gentes Finlandiae V*.

Granfelts vapenbok har nu i många år varit en bibliofil raritet. Visserligen återgavs Granfelts vapenritningar i Finlands adelskalender för åren 1986, 1989 och 1992, men utan blasonering, och det är därför ytterst välkommet att hela verket nu finns att tillgå och till ett rimligt pris. Det är Jouko Niemeläs bok AB i Esbo som står bakom utgivningen, och boken kan beställas från Genealogiska Samfundet i Finlands webbutik

<https://butik.genealogia.fi/category/15/jouko-niemela> (66 euro inklusive porto) eller <https://www.jniemelankirjaoy.fi/julkaisut> (59 euro plus porto).

Återgivningen av texten är fin och tydlig, för det mesta också av vapnen, men färgerna är något mörka, inte minst då det original som använts till faksimilutgåvan har haft något gulnade sidor. Den nutida trycktekniken i raster kan ingalunda mäta sig med den tidens stentryck och litografiteknik, och det märks i de vapen där detaljerna är små eller speciellt om man jämför guld- och silverfärgerna med originalet. Vapnen för den obetitlade adeln återges som i förlagan i mindre format än för den betitlade adeln, och det ger problem till exempel bland de sköldar från 1800-talets nyadlade ätter som ofta är utformade i den tidens naturalistiska och detaljerade stil. Men under alla omständigheter uppstår inget tvivel om de heraldiska bilderna, då varje avbildat vapen kan jämföras med respektive blasonering.

Denna faksimilutgåva av Granfelts vapenbok är mycket välkommen. Envar med intresse för heraldik och i synnerhet finsk adelsheraldik har här en ypperlig samling vapen placerade i sin historiska kontext, en heraldisk tidsbild från slutet av 1880-talet.

Carl-Thomas von Christerson

Georg Granfelt

Finlands Ridderskaps och Adels vapenbok jemte beskrifning, utgifven enligt Ridderskapets och Adels på lantdag år 1888 fattade beslut. Helsingfors 1889, Ridderskapets och Adels förlag, Helsingfors 1889.

Faksimil, PicaScript Oy, Esbo 2017.

ALMARE STÄKET DÅ OCH NU

Almare Stäket har spelat en viktig roll i svensk historia, både sätesgården och den närbelägna biskopsborgen. Mest bekant är Sten Stures belägring 1516 av denna ärkebiskop Gustav Trolles befästa borg. Två år senare låg den i ruiner. I en rikt illustrerad bok berättar Dick Harrison om den tidiga historien fram till 1799.

Då köptes egendomen av greve Samuel af

Ugglas. Ursula och Lars Sjöberg gör en djupdykning i husets interiör och utsmyckning under perioden 1800–1843.

Därefter följer den Björnstjernaska epoken då en dotter af Ugglas, Ulrika Sophia Charlotta, gifte sig med Carl Magnus Ludvig Björnstjerna. Makarna Irène och Johan Seth som bebor gården i dag berättar om detta och om nutidens herrgård.

Boken är försedd med planritningar, ättartavlor och tidslinjer.

Dick Harrison, Irène Seth, Lars Sjöberg,
Ursula Sjöberg

Almare Stäket – en plats, en borg, en gård. 189 s., illustrerad, Votum 2017.

TRE SLÄKTKRÖNIKOR

Släktkrönikor utges ofta av enskilda ätte-medlemmar och släktföreningar, ofta i begränsad upplaga. De får givetvis en betydelsefull plats i Riddarhusets bibliotek.

En översikt av ätten Gyllenswärds ursprung gavs redan i förra numret av *Arte et Marte* och fördjupas i den välskrivna boken.

Ätten Stenfelts släktkrönika innehåller både en historik och ett omfattande släkteregister.

Boije af Gennäs är en gammal ätt vilkens i huvudsak militära bana skildras livfullt och personligt.

Christer Boije af Gennäs
Skrönor och Släktpersoner.

166 s., illustrerad, egen utgivning 2017.

Johan Gyllenswärd

Från fattigt halvfrälse till förmögen krigaradel. Släkten Gyllenswärds ursprung i stormaktstidens Sverige.

106 s., illustrerad, egen utgivning 2017.

Ulf Stenfelt och Stenfeltska släktföreningen
Ätten Stenfelt. En mångfasetterad släktkrönika.

551 s., illustrerad, egen utgivning 2017.

Mot släktens topp

- GUSTAF HAR RAMLAT!
- Har han skadat sig?
- Det blöder!
- Bra, det börjar likna en riktig expedition!

Vi var på väg uppför Reuterskiöld-fjellet på Svalbard. Det var precis 100 år sedan som studenten och vår släkting Adam Reuterskiöld trampade samma mark. Adam var medlem i professor Erik Stensiös malmletningsexpedition i augusti 1917 och fick då berget uppkallat efter sig.

Väster om oss bredde Nordenskiöldsglaciären ut sig. Nedanför oss såg vi De Geers-berget och på ditvägen siktade vi Kap Wærn. Vid förra sekelskiftet var Svalbard relativt utforskat, och tack vare att ögruppen för miljontals år sedan befann sig vid ekvatorn, gömmer den åtråvärda mineraler som drog till sig forskare, upptäcksresande och entreprenörer.

Varför Svalbard på sina håll representerar halva Adelskalendern beror på att många adliga vid den här tiden ville vara upptäckande riddare. Många av dem hade både tid och resurser, och kartlägger man området och gör kartan, är det lätt hänt att ens namn hamnar på exempelvis en udde eller ett berg.

Vi var åtta släktingar som nu tittade upp mot toppen av vår namnes bedrifter. Vi hade via flyg till Longyerbyen, Svalbards huvudort, och båt till den ryska gruvorten Pyramiden kommit så här långt. Vår guide, som var utrustad med ett gevär som skydd mot isbjörnar, tipsade oss om att hålla ihop. Reuterskiöldberget är stenigt och delvis täckt av snö. En hungrig isbjörn skulle lätt springa snabbare än vi.

Ett orosmoment var vädret, som på Svalbard är oerhört lokalt. Det kan regna på en ö,

Adam, Adam, Caroline, Philip, Carl, Jeanette, Gustaf och Patrik på toppen av Mt Reuterskiöld.

och vara solsken på nästa. Några av oss var dessutom mer klädda för själva toppfotograferingen än för en plötslig regnskur. Det visade sig dock att vår släkting Adam uppe från himlen välkomnade oss med solens strålar. Vi fyllde våra vattenflaskor med smält snö och vandrade uppåt. Efter drygt fem timmars klättring nådde vi toppen. Erkännas ska att vi vid dess fot var nervösa för hur vårt berg skulle vara. En grushög, en töntig kulle eller en liten rest från forna glansdagar? Inget kunde vara mer fel. Berget som i våra huvuden döptes om till ett massiv eftersom det hade två toppar, var enastående. Vid 1029 meter över havet var utsikten makalös, bubbel öppnades och farmors silvermuggar åkte fram. Den frystorkade lunchmaten som äts med släktens silverbestick smakade som en Michelinrestaurangs. Carl plockade fram en drönare som dokumenterade oss från ovan (drönaren tackade sen för sig genom att dra ner i en ravin, sändarens gps:er slogs ut av nordpolens magnetism).

Glada i hågen spatserade vi runt någon timme. Gustafs skada läktes av den friska luften, vi tog den obligatoriska toppbilden och gjorde ett stenmonument med plakett. Väl nere på havsnivå igen var det expeditionsbankett på det ryska hotellet Tulpan.

En rolig följd av vårt toppbesök är att det i dag har blivit ett av Svalbards mest välbesökta berg. 12 000 personer har varit där efter oss, i alla fall digitalt. Carl fotograferade av toppen och la in den i Google Streetview. Med på resan hade vi också foton från Adams expedition 1917 som vi kunde visa för guider, museipersonal och lokalbor. Med hjälp av bilderna kunde de fylla i luckor om vår släkting, och vi kunde berätta om delar som de saknade.

Väl här hemma i Sverige finns en detalj kvar. Smältvattnet från berget ligger nu i frysen så att whiskyn på kommande släktfester kyls med is från »vårt» eget berg. Tack Adam d.ä.! ☺

Adam Reuterskiöld

År 1917, Eric Stensiös expedition.

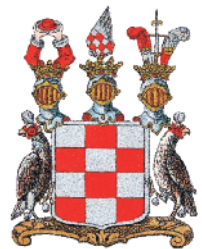

100 år senare sitter nya Reuterskiöldare och avnjuter expeditionsbankett.

Från släktföreningarna

FALKENBERG

Falkenbergsska släktföreningen, bildad 1909, har släktmöten med ett och halvt års mellanrum. Även där emellan har medlemmarna intresse av att umgås, ta del av vår släkts tidiga historia och besöka platser där Falkenbergare verkat. Under Kristi Himmelsfärds helgen 2017 samlades av denna anledning 58 personer, varav sex barn, i Riga. Där besöktes inledningsvis Rigas nya stora nationalbibliotek. Vi fick en historisk föreläsning på engelska av en lettisk historiker om den tid släkten bodde

i Lettland. Vår egen släktgenealog Fredrik gav oss en översikt över Falkenbergarna i Lettland och en genomgång av de platser vi skulle besöka de närmaste dagarna. Därefter fick vi en visning av biblioteket, som är en sevärdhet både arkitektoniskt och funktionellt. Sedan följde en guidad tur i Riga kombinerad med en välplanerad kroggrunda med avsmakning av tilltugg och dryck som avslutades med lunch i ett uråldrigt källarvalv där vi serverades typiskt lettisk mat. Efter en fri eftermiddag samlades alla deltagarna för exklusiv middag med underhållning där allt var av högsta klass.

Fredagen ägnades åt bussfärd till olika platser med minnen från våra förfäder. Vi besökte även annat intressant som ölbryggeriet Valmiermuiza med guidad tur om tillverkningen och uppskattad avsmakning. På eftermiddagen kom vi fram till slutmålet Valmiera, där vi checkade in på två hotell. Dagen avslutades med gemensam middag som var som ett riktigt gille på ett rustikt och charmant ställe, Mazais, någon mil från Valmiera.

Lördagen var helt inriktad på platser betydelsefulla för släktens anfäder som Evele, Ergeme och Rujiena. På eftermiddagen var det avfärd mot Mazsalaca som också benämns Salisburg. Här är släktnamnet väl bevarat. Valtensberga muiza betyder Falkenbergsska godset. Det är en stor slottssliknande byggnad som bär detta namn, men det är inte den historiska. Den ligger dock på samma plats och innehåller i dag både skola och museum. Dagen avslutades med stor fest i Mazsalacas kommunhus med välkomsttal av skolans rektor och prästen i ortens kyrka, som hade stort behov av stöd för byggnadsunderhåll. Vi fick se en livlig och skickligt framförd folkdansuppvissning av skolans elever i vackra dräkter. Efter denna följde middag i form av en stor buffé med goda rätter ordnad av skolan och kommunen. När alla ätit sig mätta blev vi överraskade av att de unga folkdansarna bjöd upp oss till dans, både gammal och ung, som på det viset fick en snabblektion i lettisk folkdans. Helt nöjda med den innehållsrika dagen tog bussen oss tillbaka till Valmiera och vi kunde konstatera av namnet Falkenberg fortfarande är levande i trakten.

Sista dagen inleddes med en busstur tillbaka till Mazsalaca för gudstjänst i och visning av Mazsalacas kyrka där Baltzar Falkenberg är begravd enligt uppgift i hans son Henriks dagbok, vilken är ett märkligt 300-årigt dokument. Dagboken finns översatt till svenska och har varit oundgänglig för planeringen av resan. Henrik var gift med Elisabeth von Vietinghoff. Han trädde i hertig Karls tjänst år 1600 och kom till Sverige 1602 med söner Konrad och Melcher, från vilka friherrliga ätten Falkenberg av Trystorp och grevliga ätten Falkenberg av Bålby härstammar. I Mazsalaca besökte vi också det vackra naturområde vid floden där det finns en klippa som ger ett märkligt eko om man står på rätt plats. Där framfördes en sång till vår ära, vilket skapade en lätt magisk stämning. Resan fortsatte sedan tillbaka till Riga, med uppehåll för lunch i Igates, ett slott, numera konferensanläggning, en gång ägt av släkten von Vietinghoff.

Resan blev en verklig höjdpunkt när det gäller släktföreningens syften att föra släktmedlemmarna samman och öka kunskapen om släktens historia. Även om vi blev många fler än vad som förutsågs vid planeringen blev hela resan med temat att följa i Falkenbergarnas fotspår i Lettland oförglömligt trevlig. Vi hade rikliga tillfällen att umgås och lära känna varandra och vi fick njuta av vad trakten kunde bjuda på av speciellt lettisk mat, gott vin och lettiskt öl, allt bidrog till hög stämning vid alla måltider. Vi som deltog känner stor tacksamhet till alla som arbetat med resan, främst Fredrik som väl förberedd frikostigt delade med sig av sin stora kunskap om vår släkts historia.

Henrik Falkenberg

GYLLENSTIERNA

Den 4 augusti 2017 samlades 26 medlemmar av släkten Gyllenstierna af Lundholm på Riddarhuset för släkthemöte. Enligt stadgarna ska möte hållas omväxlande på Riddarhuset och Krapperrup i Skåne.

Efter guidning av det vackra palatset hölls förhandlingarna i Riddarhussalen. Som alltid när det finns intresse och delaktighet blev diskussionerna livliga men framåtsträvande. Många kloka förslag om en del ändringar i stadgarna röstades igenom med bred marginal. Ordföranden Margareta Gyllenstierna styrde förhandlingarna med fast hand. Efter en och en halv timme var mötet slut. Det blev omval av alla styrelsemedlemmar och Margareta Gyllenstierna omvaldes till ordförande på två år. Efter detta skedde den obligatoriska fotograferingen på riddarhustrappan.

I samlad trupp marscherade vi därefter till restaurang Fem små hus i Gamla stan. Där intogs en superb middag under mycket god stämning.

Lördag eftermiddag samlades vi vid Kristina Gyllenstiernas staty på yttre borggården vid Stockholms slott. Under två tim-

mar fick vi sedan en enastående guidning av vår medlem Göran Gyllenstierna som kan Kristina Gyllenstiernas liv och historia. Detta följdes av en tur genom Gamla stan där Stockholms blodbad utspelade sig. Göran gjorde stor succé med sina kunskaper. Nu vet vi var Stockholms minsta staty står – och så har vi tittat på Stockholms äldsta port.

Vi tackar styrelsen för en väldigt trevlig sammankomst och ser fram emot 2019 i Skåne.

Sten Gyllenstierna

KLINGSPOR

Vart fjärde år har den Klingsporska Släktföreningen släktemöte med efterföljande kalas på Riddarhuset och vart fjärde år ett så kallat mellanårsmöte med en lärorik och intressant dagsutflykt. Detta innebär att det vartannat år ordnas någon form av samlande medlems-träff.

Denna gång var mellanårsmötet förlagt dels till det sago-lik slottet Stora Sundby vid Hjälmarens strand och dels till det närbelägna Biby säteri. Ett trettio-tal medlemmar i varierande åldrar gav sig ut i den sörmländska våren när den var som allra vackrast.

Vi började på Stora Sundby där Johan Klingspor med familj guidade oss runt i gemaken och berättade om slottets och egendomens märkliga och fascinerande historia. Vi fick också en god beskrivning av gårdens skötsel i dag.

Efter lunch for vi till Biby säteri med anor från 1400-talet. Där fanns tidigare bland annat den berömda och unika turkiska tavel-samlingen, som efter många turer numera bevaras i Qatar. Men själva salen där tavlorna har hängt finns kvar med sina vackert bevarade takmålningar.

Tala om historiens vingslag – en fascinerande dag!

Louise Klingspor

LILLIESTIERNA

När Stockholm stod i sin allra fagrade för-sommarskrud i början av juni höll den Lilliestiernska släktföreningen sitt första möte i Riddarhuset med efterföljande middag.

Initiativtagare var Rickard Lilliestierna, ord-förande, och Maria Lilliestierna, sekreterare. Uppslutningen var stor, 53 släktingar av drygt 60 inbjudna deltog under kvällen.

Släkten Lilliestierna har en mycket spän-nande historia och överste Gerhard Lillie-stierna, tillika styrelsemedlem, höll ett inle-dande anförande i Riddarhussalen där han berättade om släktens historia och händelser som varit avgörande för släktens tillkomst.

Lilliestierna adlades 1675 och introducera-des 1678. Förfader var Andreas Bjugg (1631–1679). Efter Karl X Gustavs död ville kungens förmyndarregering upprätta ett för-bund med Polen mot Ryssland. Greve Carl Christopher Schlippenbach, som var en er-känt duktig förhandlare, utsågs att för-handla fram förbundet med Polen. Värdet var dåligt på resdagen, en kulan november-dag 1660, när greven skulle ta sig över Öster-sjön till Polen. Ett kraftigt oväder orsakade att skeppet Resande Mannen gick på grund och förläste utanför Landsort.

Ombord fanns drygt 60 personer, där-ibland greve Schlippenbach och Andreas Bjugg som då var bland annat ambassad-sekreterare. Vid grundstötningen sjösattes en livbåt med greve Schlippenbach och kap-tenens älskarinna. Livbåten kapsejsade dock ganska fort i stormen och när kaptenen såg sin käraste drunkna kastade han sig förtviv-lat i havet. Andreas Bjugg tog då befälet och lyckades rädda 25 man och en stor mängd av de förbundsmutor som medtagits på skeppet. För bland annat denna bedrift blev han sedermera adlad. Efter haveriet bärgades Resande Mannens kanoner och den reste-rande delen av de medförda förbundsmu-torna av Hans Albrecht von Treileben. Skep-pet ligger fortfarande kvar på havets botten och hittades inte förrän så sent som 2012.

Efter denna dramatiska historia berättade Rickard Lilliestierna om släktens medverkan vid slaget vid Düna 1701 och Poltava 1709 där två av Andreas Bjuggs sonsöner stupade.

Under middagen fortsatte överste Gerhard Lilliestierna att berätta om godset Stora Ek i Västergötland som släkten innehade mellan 1827 och 1996. Godset, som ligger mycket

vackert omgivet av åkrar och skog, är i princip orört sedan byggnadsåret 1756 och anses vara en av de bäst bevarade 1700-tals gårdarna i Sverige. Godset uppfördes mellan 1750 och 1780 av greve Ulrik Scheffer som bland annat var riksråd till Gustav III. Kungen besökte Stora Ek ett antal gånger för att inhämta greve Scheffers råd i olika angelägna frågor. Släkten Lilliestierna bytte till sig Stora Ek 1827 mot godset Edö utanför Askersund. Innan dess innehade släkten Valsta gård utanför Suraham-mar. Nuvarande ägare av Stora Ek är Karl-Johan Blank, ägare till Jula-koncernen, som just nu genomför omfattande renovering av godset och återställer slottsparken enligt rit-ningar från 1700-talet.

Under middagen berättade Christina Lillie-stierna-Jernefelt om en dramatisk händelse i släktens historia, den sista svenska duellen som hölls 1816 i Lockerudsskogen i Väners-borg. Två officerare, Johan Zacharias Sabel-felt och Gustav von Köhler, duellerade med en sekundant vardera, trots att dueller var olagliga. Bakgrunden till duellen var avund-sjuka kring tillsättandet av en officerstjänst på regementet och en kärlekshistoria. Duel-len slutade olyckligt, Sabelfelt sköt ihjäl von Köhler. Sekundant åt Sabelfelt var August Edvard Lilliestierna som efter duellen flydde tillsammans med Sabelfelt och den andra sekundanten mot Danmark. Sekundanterna ångrade sig dock i Helsingborg och överläm-nande sig själva till ordningsmakten. De två sekundanterna fick avtjäna sina straff på Var-bergs fästning medan Sabelfelt fortsatte sin flykt till Danmark. Pistolerna som användes vid duellen finns fortfarande i släktens ägo och uppvisades under middagen.

Till desserten berättade Henrik Lillie-stierna om släktens koppling till Nordnorge där Carl Adolf Helge Lilliestierna tillbringade flera år under sekelskiftet med jakt och fågelskådning. Helges äggsamling finns att beskåda på British Museum i London.

Efter middagen fanns möjlighet att beskåda en utställning med skrifter och föremål som alla berättar släktens historia, bland annat gamla sigill, fotografier och släktkrönikor.

– Det var en fantastisk kväll och roligt att så många deltog. Vi har släktingar som rest både från Norge och Finland. Vi hoppas att detta kan bli något återkommande så att alla våra släktingar får ta del av vår spännande historia, säger Gerhard Lilliestierna som hoppas att även släktingarna som bor i USA har möjlighet att vara med nästa gång.

– Som initiativtagare är Rickard och jag väldigt nöjda med kvällen och uppskattar

verkligen allas deltagande och de fantastiska historier om släkten vi fått ta del av. Det är viktigt att föra släktens historia vidare, säger Maria Lilliestierna som till vardags arbetar som affärsjurist på Fondia Legal Services i Stockholm.

– Som huvudman är jag glad över att så många både av den äldre och yngre grenen deltog. Vi har ett gemensamt arv att förvalta och styrelsen kommer att fortsätta arbetet med att dela information, bland annat genom vår hemsida och genom flera framtida träffar med den Lilliestiernska släktföreningen, avslutar Rickard Lilliestierna som till vardags arbetar som affärsjurist på advokatbyrån Norton Rose Fulbright i London. Läs mer om skeppet Resande Mannen: www.sjohistoriska.se/marinarkeologi/vrak-i-ostersjon/resande-mannen.

Annette Lilliestierna

NATT OCH DAG

Lördagen den 30 september bjöd ätten Natt och Dag in till släktmöte på Riddarhuset i Stockholm. Ett 60-tal medlemmar samlades och som alltid innebar mötet många glada återseenden, men på plats fanns också ett antal nytilkomna medlemmar. Dessa välkomnades förstas särskilt, och också de släktingar som tillrest från USA.

När alla installerat sig i Riddarhussalen vidtog mötesförhandlingar. En punkt i verksamhetsberättelsen för den gångna mandatperioden var redovisningen över hur den stadigeändring som beslutades 2014 beträffande medlemsbasen hade påverkat medlemsantalet. En ökning från 91 till 103 medlemmar har hittills blivit resultatet. En redovisning gjordes även av de lokala aktiviteter som föreningen har ambitionen att genomföra mellan släktmötena. Fem sådana aktiviteter har genomförts och varit mycket uppskattade.

Till föreningens ordförande under kommande treårsperiod valdes enhälligt Åke Natt och Dag. Mats Natt och Dag, Anna Natt och Dag, Sophia Natt och Dag, Oscar Natt och Dag samt Boel Losberg Theman kvarstår i styrelsen medan Sofia Natt och Dag avgick och avtackades. Tillkommande som ersättare valdes Per-Olof Lundberg samt som revisorer Joakim Natt och Dag och Magnus Laurin.

Efter förhandlingarna höll Alexis Buntén, en av de nya medlemmarna från USA, ett mycket uppskattat anförande. Hon berättade om sin familj och sin morfars liv i USA efter att han som 18-åring emigrerat i början av 1900-talet. Alexis är känd från TV-programmet Allt för Sverige, som sändes i Sverige 2015. Hon berättade även om programmet och sina erfarenheter därifrån och det Emmy-pris som programmet tilldelades 2016 i USA.

Därefter höll Axel Natt och Dag ett anförande om ättens ursprung. I Snorre Sturlassons krönika över Olav Haraldsson (den Helige) finns nämnt att han år 1028 en tid vistats hos en man vid namn Sigtrygg bosatt i Närke. Tidigare har svensk genealogisk forskning ägnat visst intresse åt denna fråga och med utgångspunkt från befintliga källor anför att ätten Natt och Dag möjligen härstammar från Sigtrygg. Det har dock inte kunnat bevisas och därmed avvisats. Hur är det då egentligen? Vid norska kyrkans seriösa högtidlighållande av 900-årsminnet av Olav Haraldssons död vid slaget vid Stiklestad år 1030, och forskning som därvid gjorts baserat på norska källor och traditioner, inbjöds Knut H:son Natt och Dag till detta högtidlighållande som representant för ätten Natt och Dag och dess anfader Sigtrygg.

Så fortsatte kvällens festligheter med drink och mingel i Stenhallen innan dörarna till Lantmarskalksalen öppnades. En välsmakande middag serverades och spirituella tal med skålar blandades med ett glatt sorl vid borden. Därefter serverades kaffe med valfria tillbehör i salongerna.

På söndagen samlades ett 30-tal av medlemmarna vid Slottsbacken för en guidad tur med Christopher O'Regan i Gamla stan. En annorlunda guidning, fylld av anekdoter och färgsprakande berättelser om staden och dess innevånare under 1700-talet. Vi fick bland annat lära oss att renligheten på stadens gator och torg var stor och styrd av förordningar. Gator skulle vara sopade och latriner tömda klockan åtta på morgonen, hundar skulle hållas i koppel och berusade invånare fördes till häktet för att sova ruset av sig. En något annan bild än den man får av Bellman och hans Fredmans epistlar. Turen avslutades i O'Regans vackra kontor. Därefter serverades lunch på restaurang *Under Kastanjen*, vilket blev den sista programpunkten på ätten Natt och Dags släktföreningsmöte 2017.

Boel Losberg Theman, vice ordförande

SCHEFFER

Lördagen den 27 maj 2017, årets vackraste dag, samlades medlemmarna i Schefferska släktföreningen till släktmöte vid Tyresö slott utanför Stockholm under värdskap av

Carl och Helena Scheffer. Till mycket stor hjälp att arrangera släktmötet hade vi vår son Fredrik och hans kusiner Christina och Claes Scheffer.

Tyresö slott ägdes av ointroducerade och barnlöse greven Carl Fredrik Scheffer till hans död år 1786. Den friherrliga ätten Scheffer slöts år 1799 på svärdssidan av brodern, den likaledes ointroducerade och barnlöse greven Ulrik Scheffer.

Adliga ätten Scheffer är en liten ätt. Desto större är släktföreningen. Vi var drygt 90 medlemmar som under eftermiddagen minglade i slottsparken. Senaste släktmötet var på Hammarö i Värmland år 2000. Det har alltså gått en hel generation sedan sist. Det innebär att det var många kusiner och sysslingar som inte hade träffats på länge – eller aldrig hade träffats – och som nu knöt vänskapsband. Många var kamerorna och släktmötet är väl förevigat.

Ätten har varit ännu mindre. Fram till år 1902 var min farfar, översten och chefen för Västernorrlands regemente, Carl Scheffer, född 1858, fortfarande ogift. Därutöver fanns endast en manlig släkting, hans kusin kaptenen vid Västgöta regemente, Carl Scheffer, som dog barnlös år 1913. Farfar blev då ättens huvudman. Han och farmor Gerda hade då redan fått två av sina tre söner.

Alla deltagare, med närstående, är ättlingar till min farfar och farmor Carl och Gerda Scheffer. Den enda medlemmen i min fars generation, majoren vid Värmlands regemente Ivar Scheffer, var min fars yngsta syster Gerda Scheffer, som på grund av hög ålder, 101 år, inte kunde närvara.

Efter en lång och härlig eftermiddag i slottsparken satte vi oss alla till festmiddag i slottets stora matsal. Två långa bord var stilfullt dukade för en treätters måltid, som avåts till sång, musik och tal. Medlemmarna och främst de unga generationerna fick i lagom små portioner ta del av släktens historia ända från våra anfäder i Tyskland under 1400- och 1500-talen.

Vår anfader var den namnkunnige boktryckaren Peter Schöffner d.ä. (1425–1502) från Gernsheim am Rhein. Denne gick i lära

hos Gutenberg och tog över hans tryckeri i Mainz. Både en av hans fyra söner, Peter Schöffers d.y., och dennes son Ivo Schöffers fortsatte i faderns fotspår.

Ytterligare tre generationer senare blev Johannes Schefferus (1621–1679) från Strassburg av drottning Kristina år 1642 inkallad till tjänsten som professor Skytteanus i Uppsala. Johannes Schefferus lät bland annat bygga det kända Schefferhuset i Uppsala. Han ligger begravd i Uppsala domkyrka i vänstra gången i koret.

En av Johannes Schefferus söner var friherre Peter Scheffer (1657–1731), far till de båda grevarna Carl Fredrik Scheffer och Ulrik Scheffer. Peter Scheffer – invandrare i andra led – var bland annat landshövding i både Södermanlands och Skaraborgs län samt president i Svea hovrätt.

En sonson till Johannes Schefferus var Henrich Theophilus Scheffer (1710–1759). Han var kusin till de båda grevarna Carl Fredrik och Ulrik Scheffer och är vår ätts stamfar. Henrich Theophilus Scheffer är alltså ättens förste huvudman och introducerades år 1756 samt erhöll som vapen Peter Schöffers d.ä. boktryckarmärke. Han var bland annat direktör vid Ädelfors guldverk och proberare vid Bergskollegium. Han var känd för att vara »en av de lärdaste män på sin tid».

Dennes son, överstelöjtnanten Ulric Theophilus Scheffer (1743–1795), min farfarsfarfarsfar, var kommandant på Dalarö skans och sedan siste kommandant på Bohus fästning. Han bebodde Fårdala gård i Åsle socken i Västergötland, som av de nämnda grevarnas yngre bror fältmarskalken med mera Per Scheffer (1718–1790) stiftades till fideikommiss för huvudmannen för den adliga ätten Scheffer. När min farfar blev huvudman för ätten år 1913 efter sin kusin och ärvde Fårdala fideikommiss var han nyutnämnd överste och regementschef i Norrland, varför Fårdala såldes.

Som huvudman för adliga ätten Scheffer känner jag en viss oro för ättens framtid. I generationen efter min son Fredrik Scheffer och hans kusiner finns just nu inga unga män eller pojkar. Det är bara att hoppas att släktföreningen kan överleva ätten.

Carl Scheffer, ordförande

WACHTMEISTER

Wachtmeisterska släktföreningen kan nu blicka tillbaka på en 120-årig historia. Vart femte år genomför vi släktmöte och 2017 var det dags igen. Denna gång träffades vi i Skåne i mitten av juni på anrika Wanås Gods. Väderutsikterna var lovande och förutsättningarna för ett lyckat släktmöte var således välgrundade.

Första dagen samlades ett 150-tal deltagare vid slottet på Wanås för registrering och mingel. Det blev många lyckliga utrop över att åter få träffas. Så småningom skedde indelning i grupper, där några togs på en guidad och uppskattad vandring genom konstparken med årets nya utställning, ledd av mycket kunniga handledare. Andra grupper fick en mera handgriplig inblick i godsets ekologiska mjölkproduktion och förevisning av den imponerande produktionsanläggningen, sakkunnigt ledda av Baltzar och hans far Carl-Gustaf Wachtmeister. Så mycket information tär på upplevelseförmågan men afternoon tea i halvlek i den vackra slottsträdgården återbördade snabbt livsandarna innan rundskiftning skedde.

Efter en kort stunds vila och ombyte bar det iväg med bussar till kvällssamling på slottet med inledande mingel och drinkar innan det obligatoriska släktmötesfotot skulle tas. En mästerlig fotograf lyckades i det vackra kvällsljuset fånga en färggrann bukett av festklädda människor – nog ett av de vackraste släktmötesporträtt som någonsin tagits.

Släktmötesmiddag intogs i Wanåsfamiljens nyöppnade restaurang – en förnämlig anläggning i en av godsets restaurerade gamla stenlador. Köket visades redan nu upp en gastronomisk nivå som lovar stora dåd framöver. Senare på kvällen vidtog dans med DJ kombinerad med levande saxofonmusik. Kvällen förflöt långt in på småtimmarna under stort gemyt.

Följande dag samlades alla ånyo på Wanås. Nu genomfördes ett seminarium där flera av släktens unga entreprenörer fick berätta om sina företag, vad som motiverat och drivit dem. Den mycket skicklige moderatorn Håkan Nilsson lyckades få panel-

deltagarna att öppna sig och ge intresseväckande och inspirerande inblickar i sitt företagande.

Släktmötet avslutades med årsmöte. Situerande ordföranden, huvudmannen Hans Wachtmeister, hade till valberedningen annonserat att han efter 30 år på posten önskade avgå. Till ny ordförande utsågs blivande huvudmannen, Carl Hans Wachtmeister – ett radikalt grepp som förnygrade ordförandeposten med 35 år! Även i övrigt skedde förändringar i styrelsen i det att Carl-Gustaf Wachtmeister och Liane Wachtmeister valt att lämna plats för yngre förmågor. I deras ställe inträdde Baltzar Wachtmeister, Christer Wachtmeister och Alexandra Trolle-Löwen – och manifesterade därmed ytterligare den mycket betydelsefulla förnyring som nu skett av släktföreningens styrelse.

Efter årsmötet avslutades släktmötet var efter alla skingrades efter att under mingel intagit en sandwich. »För oss unga betyder de här släktmötena så väldigt mycket när vi bygger broar mellan generationerna» var ett sammanfattande betyg av en av deltagarna. Om fem år träffas vi igen!

Hans Wachtmeister, avgående ordförande

WRANGEL

Svenska Wrangelföreningen har sitt ursprung i den tyska föreningen som grundades under slutet av 1800-talet. I Sverige bildades föreningen redan 1934 på initiativ av bland andra professor Evert Wrangel i Lund. Föreningen var relativt livaktig fram till slutet av 1960-talet varefter den föll i träda. Den återaktiverades 1982 och sedan dess genomför vi släktmöten ungefär vart tredje år, både i Sverige och utomlands. Vi har ett nära samarbete med den tyska Wrangelföreningen och vi har tillsammans genomfört ett antal gemensamma släktmöten, bland annat i Baltikum och i Tyskland samt inte minst på Riddarhuset i Stockholm.

Senaste mötet hölls i Berlin 9–11 september 2016 i närvaro av nitton svenska medlemmar och sju från den tyska Wrangelföreningen. Vi besökte den svenska ambassaden där ambassadrådet Johan Palsgård tog emot. Han berättade att ambassaden fanns i Berlin fram till 1942 då de tilltagande bombningarna tvingade fram en utrymning. Efter kriget installerades ambassaden i den dåvarande tyska huvudstaden Bonn. Efter sammanslagningen av Väst- och Östtyskland blev Berlin åter igen huvudstad i Tyskland. I samband med det frågade den tyska regeringen

Sverige om vi ville ha tillbaka det område i Berlin där den svenska ambassaden legat före och under kriget (för övrigt ett av Berlins »finaste» områden). Sverige tvekade på grund av kostnadsläget men efter att ha gått ihop med Danmark, Norge, Finland och Island uppförde respektive land varsin ambassad på fastigheten så nu finns den samlade nordiska representationen på en plats i Berlin. Johan Palsgård visade där efter runt på området och vi konstaterade att Sverige har en mycket fin ambassad som vi kan vara stolta över. Efter ambassadbesöket ägnades resten av dagen åt Berlins sevärdheter.

Före middagen samlades föreningen till ordinarie årsmöte. Styrelsen omvaldes och består av C.G. Wrangel, ordförande, Gösta Wrangel, kassör tillika vice ordförande, Johan Wrangel, Christer Wrangel, Fredrik Wrangel samt Magnus von Stapelmohr. Nästa ordinarie föreningsammansammanträde kommer att genomföras 2019 på plats som styrelsen bestämmer.

Vistelsen i Berlin avslutades med en traditionsenlig middag där även deltagare från den tyska föreningen deltog.

C.G. Wrangel, ordförande

VAPENAUKTION!

Återkommande auktioner med teman som moderna och antika vapen, jakt- och fisketillbehör, accessoarer, konst och inredning med jaktlig anknytning.

Inlämning till
nästa auktion
pågår!

Kungsgatan 57B, Stockholm
Tel 08-14 38 65
www.walterborg.se

**WALTER
BORG**
JAKT &
FRITID

SWEDENBORG VAPENRINGEN

WWW.VAPENRINGEN.SE
TEL 08-7164575

Kultur på Riddarhuset

1 FEBRUARI

KONSERT

Ensembler ur Arméns musikkår spelar verk av stora mästare.

4 FEBRUARI

KONSERT

Riddarjazzen. Den nittonde upplagan av en klassisk jazzdag.

13 FEBRUARI

FÖREDRAG

Kulturkväll med Ulla-Karin Warberg om Hjalmar Wicander och Riddarhusets samling av ostindiskt vapenporسل.

22 FEBRUARI

KONSERT

Ensembler ur Arméns musikkår spelar verk av stora mästare.

27 MARS

FÖREDRAG

Kulturkväll med Martin Olin om arkitekten och organisatören Carl Johan Cronstedt.

17 APRIL

FÖREDRAG

Kulturkväll med Karin Sennfelt om Riddarhuset som politikens centrum.

25 APRIL

KONSERT

Solkungen i Versailles. Musik och poesi från franskt 1600-tal. Drottningholms Barockensemble med Stina Ekblad.

8 MAJ

FÖREDRAG

Kulturkväll med Mats Hayen om Riddarhuset byggnader, verksamheter och människoöden från år 1700 till 1900.

13 MAJ

KONSERT

Edith Södergran i dikt och ton. Stockholm Chamber Music med Stina Ekblad.

17 MAJ

KONSERT

I en musikalisk spegelsal. Villa-Lobos gitarrkonsert. Stockholm Chamber Music.

24 MAJ

KONSERT

Hommage à Johan Helmich Roman, den svenska musikens fader. Stockholm Chamber Music.

29 MAJ

KONSERT

Längtan till Italien. Glansfull försommarkonsert. Karlbergs Musikkår.

6 JUNI

KONSERT

Traditionsenlig nationaldagskonsert. Stockholms studentsångare.

22 MARS – FEBRUARI 2019

UTSTÄLLNING

Riddarhuset. Maktcentrum i förändring.

Information & biljetter

För information om evenemang, biljetter och öppettider, besök Riddarhusets hemsida. Riddarhuspalatset är inte tillgänglighetsanpassat.

WWW.RIDDARHUSET.SE

#RIDDARHUSET

TEL. 08-723 39 90

RIDDARHUSET
ETT HISTORISKT ARV